

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ О. П. Степанов
«_____» _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Вплив трудової міграції на соціально-економічний розвиток України в умовах поглиблення світової системної кризи»

Виконавець: Федоренко Владислав Станіславович
група МEB-401

_____
(підпис виконавця)

Керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ
НАУ Степанов Олександр Петрович

_____
(підпис керівника)

Нормоконтролер: Набок Інна Іванівна

_____
(підпис нормоконтролера)

Київ – 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Степанов О.П.

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Федоренко Владислав Станіславович

1. Тема роботи «Вплив трудової міграції на соціально-економічний розвиток України в умовах поглиблення світової системної кризи» затверджена наказом ректора «05» квітня 2021 р. №557/ст.
2. Термін виконання роботи: з 03 травня 2021 року по 20 червня 2021 року.
3. Вихідні дані до роботи: Ключові фактори, які оцінювали респонденти – це: рівень доходів, поточна робота, системи охорони здоров'я та освіти, соціальне життя та дозвілля, безпека, дотримання прав, екологія та загальний досвід життя в Україні. Нормативно-правовим актом, що регулює сферу зовнішньої трудової міграції, є Закон України «Про зовнішню трудову міграцію».
4. Зміст пояснювальної записки: Теоретичні аспекти формування та розвитку впливу трудової міграції на соціально-економічний розвиток України в умовах поглиблення фінансової дестабілізації
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 1 рисунок та 8 додатки.
6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 15 слайдів.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми дипломної роботи	29.03.2021	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання дипломної роботи	29.04.2021	Виконано
3.	Теоретичні засади дослідження трудової міграції на соціально-економічний розвиток України в умовах поглиблення фінансової дестабілізації.	03.05.2021 – 10.05.2021	Виконано
4.	Аналіз трудової міграції на соціально-економічний розвиток України	11.05.2021 – 17.05.2021	Виконано
5.	Вплив трудової міграції на соціально-економічний розвиток України в умовах поглиблення фінансової дестабілізації	18.05.2021 – 24.05.2021	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	25.05.2021 – 27.05.2021	Виконано
7.	Оформити дипломну роботу та пройти перевірку на плагіат	28.05.2021	Виконано
8.	Попередній захист дипломної роботи	07.06.2021	Виконано
9.	Передати дипломну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	04.06.2021	Виконано
10.	Передати дипломну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	07.06.2021	Виконано

8. Дата видачі завдання: « 20 » квітня 2021р.

Керівник дипломної роботи

_____
(підпис керівника)

Степанов О.П

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

_____
(підпис випускника)

Федоренко В.С

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Актуальність теми дослідження. Міграція населення є значущою складовою всіх найбільш важливих процесів сучасності. В основі існування процесу міграції лежать державні кордони і концепції національної безпеки, відмінності в культурних цінностях і мовні відмінності, кліматичні та природні особливості різних куточків планети.

Перелік ключових слів (словосполучень):МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, РИНОК ПРАЦІ, МУЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ, ЕКОНОМІЧНО АКТИВНЕ НАСЕЛЕННЯ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Мета кваліфікаційної роботи є дослідження понять «міграція», «міграційні процеси», «незаконна міграція», «безпека», «Види міграційних процесів». Для досягнення цієї мети необхідно вирішення наступних завдань:

Відповідно до поставленої мети виділяють основні завдання: є дослідження понять «міграція», «міграційні процеси», «незаконна міграція», «безпека», «Види міграційних процесів».

Об'єктом дослідження є міграція в цілому, та її механізм управління міграційними потоками в сучасному світі.

Предметом дослідження є причини виникнення і етапи розвитку міжнародної міграції. Аналітика зв'язку рівня життя та міграційних процесів в Україні, та розвиток теорій міжнародної міграції.

Методологія дослідження. В процесі написання кваліфікаційної роботи, було розглянуто безліч інформації. Автори-теоретики, завдяки яким сьогодні, в сучасному світі, ми можемо більш детально розуміти ті чи інші процеси міграції. Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ.....	9
1.1. Причини виникнення і етапи розвитку міжнародної міграції.....	9
1.2. Розвиток теорій міжнародної міграції	16
1.3. Міграція як фактор соціально-економічного розвитку території	24
РОЗДІЛ 2.	
РОЗВИТОК СИСТЕМ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ КВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ КРИЗИ	30
2.1. Мобільність людей і адаптація до зміни навколишнього середовища в умовах міграції.....	30
2.2 Проблеми і перспективи розвитку ринку праці України в умовах економічної нестабільності	36
2.3. Міграційна привабливість регіонів України: Індексний огляд	42
РОЗДІЛ 3.	
ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Соціально-економічні фактори зовнішньої міграції та її вплив на економічний розвиток України.....	47
3.2. Регіональна диференціація як чинник міграційних потоків з України	57
3.3. Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні.....	64
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міграція населення є значущою складовою всіх найбільш важливих процесів сучасності. В основі існування процесу міграції лежать державні кордони і концепції національної безпеки, відмінності в культурних цінностях і мовні відмінності, кліматичні та природні особливості різних куточків планети.

Міграція населення — переміщення людей, пов'язані зі зміною місця проживання, є однією з глобальних проблем і розглядається не тільки як просте механічне пересування людей з одного регіону країни в інший, а як складний суспільний процес, що зачіпає багато сторін соціально-економічної, політичної та культурного життя суспільства, міграція виступає об'єктом міжнародного регулювання.

Залучення іноземних працівників за пріоритетними спеціальностями в відповідно до потреб держави, є необхідністю для економічного розвитку. Одним з джерел збільшення чисельності країн, тобто необхідними передумовами прогресу, є переселення мігрантів на постійне місце проживання. Однак проблеми міграції населення є також політичними, оскільки вони пов'язані з перетинанням національних кордонів значною кількістю людей, а також з формуванням на території країни імміграції нерідко великих за розмірами громад з нестійким міграційним поведінкою, що сприяє підвищенню соціальної напруженості.

У наш час міграційні процеси в світі досить інтенсивні і, з другої половини двадцятого сторіччя, придбали глобальні масштаби, охопивши всі країни планети, соціальні верстви і групи суспільства, різні сфери суспільної життєдіяльності.

Найбільш важливими в науковому розумінні для автора під час роботи над кваліфікаційною роботою були теоретичні розробки провідних вітчизняних фахівців, зокрема: Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання

зробили провідні вітчизняні вчені: А.П. Гайдуцький, Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська . С.І. Пирожков, О.В.Позняка, М. Хоффман та Д. Рейхель та інші. Досить детальний аналіз міграції в Україні щорічно робить Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. В роботах автора розроблено комплекс рекомендацій з вдосконалення регулювання міжнародної міграції в Україні.

Теоретичну базу дослідження склали навчальні посібники та наукові праці таких авторів як: В.А. Моденов, Р.Т.Мухаев, Н.В. Вітрук, М.Б. Смоленський, М.В. Мархгейм, Е.Е. Тонков, Г.А. Борисов.

Мета кваліфікаційної роботи є дослідження понять «міграція», «міграційні процеси», «незаконна міграція», «безпека», «Види міграційних процесів». Для досягнення цієї мети необхідно вирішення наступних завдань:

Відповідно до поставленої мети виділяють основні завдання: є дослідження понять «міграція», «міграційні процеси», «незаконна міграція», «безпека», «Види міграційних процесів». Для досягнення цієї мети необхідно вирішення наступних завдань:

- визначення понять «міграція», «міграційні процеси», «безпека» ;
- причини виникнення і етапи розвитку міжнародної міграції;
- вплив міграції населення на безпеку;
- виявлення особливостей міграційної політики держави;
- міжнародне співробітництво в сфері міграції;
- аналіз стану та тенденцій розвитку ринків праці;
- міграційна привабливість регіонів України: індексна оцінка;
- шляхи удосконалення системи державного регулювання міжнародної міграції;
- кваліфікованих кадрів в Україні;
- регулювання міжнародної трудової міграції в Україні;

Об'єктом дослідження є міграція в цілому, та її механізм управління міграційними потоками в сучасному світі.

Предметом дослідження є причини виникнення і етапи розвитку міжнародної міграції. Аналітика зв'язку рівня життя та міграційних процесів в Україні, та розвиток теорій міжнародної міграції.

Методологія дослідження. В процесі написання кваліфікаційної роботи, було розглянуто безліч інформації. Автори-теоретики, завдяки яким сьогодні, в сучасному світі, ми можемо більш детально розуміти ті чи інші процеси міграції. Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених.

Також про інтернет сполучення не потрібно забувати. Ця технологія, надала мені доступ до багатьох графіків, таблиць, та інформації. В ході данної роботи, довелось через свою, ясну, голову пропустити мільйони біт інформації, щоб отримати максимально лаконічні та зрозумілі відповіді на запитання, які будуть розглянуті в процесі екзаменаційної роботи.

Структура кваліфікаційної роботи складається із вступу, трьох розділів, висновку та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 1 рисунок та 8 додатків. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 48 найменування на шести сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

1.1. Причини виникнення і етапи розвитку міжнародної міграції

Сучасний етап розвитку міграційних процесів відрізняється тим, що в тій чи іншій мірі міграційними потоками охоплені всі країни світу, а масштаби міграції обчислюються вже сотнями мільйонів, які перетинають щорічно з різних причин і з різними цілями державні кордони, що дозволяє говорити про глобальний характер даного суспільного явища. За даними Всесвітньої комісії з міжнародної міграції, у світі зараз налічується понад 250 млн. Мігрантів, включаючи близько 10 млн. біженців. Росія активно включена в динаміку міграції народонаселення і вийшла на друге місце в світі після США серед приймаючих країн.

Міграція населення відіграє величезну роль не тільки в соціальному, економічному і демографічному розвитку більшості країн світу, але і виступає одним з важливих чинників функціонування всього світового господарства, об'єктом міжнародного регулювання. Залучення іноземних працівників за пріоритетними спеціальностями відповідно до потреб держави міграції, є необхідністю для економічного розвитку[1314].

Одним з джерел збільшення чисельності населення країни, є прибуття в неї мігрантів на постійне місце проживання. Однак проблеми міграції і політичний характер пов'язані з перетинанням національних кордонів значною кількістю людей, та формуванням на території країни імміграції великих за розмірами громад з нестійкою міграційною поведінкою, що в наслідок сприяє підвищенню соціальної напруженості всередині країни.

В даний час, з масовими потоками вимушеної міграції, ситуація змінилась. Основний упор у розвитку міграційного законодавства-спрямований на використання

міжнародної міграції для динамічного притоку професійних працівників, стабільний розвиток економіки і суспільства, збагачення національних культур, а в підсумку — поліпшення соціально-політичного положення в країні. Слідуючи з визначень поняття міграції, поділяють на два основних типи: міжнародна (міждержавна) і внутрішня (внутрішньодержавна).

Міжнародна міграція, як і міграція в цілому, є складним і багатограним процесом, у яких тривалу історію значне збільшення масштабів міжнародної міграції все більше посилює її вплив на ті, чи інші держави і регіони. Тому, з урахуванням сучасного розвитку міграційних процесів, можна виділити найбільш точно визначення міжнародної міграції населення, яка представляє собою територіальні пересування людей через державні кордони, пов'язані зі зміною постійного місця проживання, громадянства, з перебуванням в країні – в'їзду, мають безповоротний, сезонний або тимчасовий і маятниковий характер[12].

Головними відмінними рисами міжнародної міграції у порівнянні з внутрішньою міграцією — є ряд важливих, властивих тільки їй, ознак:

- державний нагляд за міграційними переміщеннями
- державні кордони мігрантів і подальшим перебуванням їх в країні,
- ступінь відкритості держави для зовнішнього світу, прагнення держави до інтеграції або ізоляції,
- політика держави на ринку праці, в питаннях надання притулку, боротьби з незаконною міграцією.

В залежності від класифікаційних критеріїв виділяють такі види трудової міграції. (див. Додаток А).

Для виявлення складових міграційного процесу та його масштабів, можна привести аналіз видів міграції. По тимчасовому характеру виділяють наступні види міжнародної міграції, які мають найбільше значення, оскільки пов'язані з розвитком самого суспільства та його продуктивних сил.

Дві форми міграції переважають пріоритетом: організована і неорганізована. Організована міграція передбачає наявність можливості у держави кардинальним чином впливати на пересування населення з однієї країни в іншу. Будь-яка держава зацікавлена в тому, щоб міграційні процеси, незалежно від початкового пункту масового виходу людей, не йшли врозріз з його загальнонаціональними інтересами.

Відповідно до цього розробляються державні програми, концепції регулювання міграційних процесів, приймаються відповідні закони, укладаються договори з іншими країнами, створюються служби, покликані забезпечувати цей процес, вводяться міграційні квоти, виділяються матеріальні та інші ресурси.

Організована міграція — виконує функції механізму регулювання міграційних потоків в різному просторовому, територіальному і адміністративному вимірі, формуванні кількості та якості населення в районах інтенсивного економічного освоєння, а також стимулюванні більш активної міграційної рухливості населення в одних регіонах і її стабілізації. Крім того, організована міграція відіграє значну роль у вирішенні таких економічних завдань, які обумовлені необхідністю зниження рівня загальної трудовостатності і забезпечення необхідною робочою силою. При цьому вона може орієнтуватися і на вирішення демографічних проблем.

Неорганізована міграція передбачає значну ступінь свободи для мігрантів. У той же час їй притаманний суттєвий негатив, що виражається в тому, що її учасники практично протягом досить тривалого часу перебувають в умовах, з одного боку, що не забезпечують їм елементарної соціального захисту та реалізації прав їх і свобод, з інший сприяє появі незаконної міграції.

В якості особливих складових імміграції, в якій переважають безповоротні переміщення значної кількості людей, виступають: місце країни в світовому міграційному процесі, міграційні очікування серед населення і його міграційну поведінку.

Еміграція — це процес виїзду населення в іншу країну на постійне проживання. Даний тип міграції ретельно не розглядається, хоча в значній мірі торкається питань

формування міграційної політики та демографії. Але можна зупинитися на одному аспекті — «Витоку умів».

«Витік умів» — безповоротна еміграція висококваліфікованих фахівців, в тому числі потенційних фахівців (студентів, аспірантів, стажистів), обумовлена спеціальною політикою країн імміграції, що має, як правило, негативні наслідки для країн еміграції.

Трудова міграція (міграція робочої сили) - це тимчасова міграція з метою працевлаштування і виконання робіт (надання послуг). Носить, як правило, добровільний і поворотний характер після її завершення. В даний час трудова міграція становить основу міграційних потоків і, перш за все до неї прикута увага державних органів, а також міжнародних організацій, що займаються питаннями міграції.

Незаконна міграція — в'їзд в країну, перебування і виїзд з її території іноземних громадян з порушенням чинного законодавства даної держави, що регулює порядок в'їзду, перебування, транзитного проїзду іноземців, а також довільну зміну іноземними громадянами свого правового становища в період знаходження на території країни-в'їзду[21].

Проблема незаконної міграції, її наслідків і можливостей регулювання стоїть на чолі кута міграційної політики, що проводиться урядами багатьох держав. Серйозність цієї проблеми пов'язана зі складністю визначення кількісних параметрів цього явища, значно переважаючих офіційно зареєстровані дані про міграцію.

В цілому, наголошується той чи інший позитивний ефект міграції для приймаючих держав, що виражається в розсмоктуванні регіонального перенаселення, притоці грошових перекладів в депресивні райони, освіті міжтериторіальних економічних і соціальних зв'язків, взаємної дифузії культури, зростанні політично інтегрує ролі центрів тяжіння мігрантів в масштабах країни, поліпшенні її положення в міжнародній системі розподілу праці, більш повному підключенні до світових трудових ресурсів і інформаційним потокам.

При оцінці імміграційної ситуації і визначенні країн імміграції та еміграції використовуються різні коефіцієнти, зокрема, коефіцієнт імміграції, коефіцієнт

міграційного приросту населення, коефіцієнт чистої міграції, коефіцієнт еміграції. Як правило, всі коефіцієнти вимірюються в% (кількість подій на 1000 наявного населення).

Коефіцієнт імміграції є відношенням числа іммігрантів, що прибувають в країну, до середньої чисельності населення цієї країни за певний період (рік). Коефіцієнт міграційного приросту - це відношення різниці між прибулими і вибули за певний період (рік) до середньої чисельності населення даної місцевості за цей період (рік). Коефіцієнт чистої міграції — це відношення різниці між іммігрантами та емігрантами за певний період (рік) до середньої чисельності населення даної країни або регіону за цей період (рік). Коефіцієнт еміграції - це відношення числа емігрантів, які залишають країну, до середньої чисельності населення цієї країни за певний період (рік).

Таким чином, можна зробити висновок, що міжнародна міграція у чому відповідає тим процесам, які протікають в суспільстві, а також міграція, у всіх її проявах, істотно впливає на всю економіку країни і суспільне життя, відповідає тим процесам, які протікають в суспільстві, впливає на соціально-економічний, культурне, та політичний розвиток країни.

Різке збільшення міграційних потоків характерні в даний час для всього людства, і особливо для економічно і промислово розвинених країн, де темпи демографічного зростання корінного населення знижуються, простежується істотний спад народжуваності, і, як наслідок, посилюється вплив старіння населення на ринок праці. В умовах глобалізації гнані вимусово мігранти стрімко переміщуються з країн зі слаборозвиненою або кризовою економікою в благополучні держави. З кожною суспільною формацією пов'язані свої певні форми, а також різні причини міграції населення, напрямки та обсяги міграційних потоків. До виникнення найбільш ранніх форм міграції населення відносяться безладні розселення древніх племен по всій земній кулі, що тривали тисячоліттями, які носили, в основному, мирний характер освоєння нових територій.

З розвитком виробництва і зростання населення, в епоху розпаду первіснообщинного ладу, масові пересування його відбувалися в результаті зіткнення племен; Усе це супроводжувалося утворенням і руйнуванням ранньокласових держав, формуванням нових народів. В античні часи і в середньовіччі в результаті Великого переселення народів сталося змішання різних племен, яке справило вирішальний вплив на формування сучасного етнічного складу європейського населення. В період феодалізму масові міграції населення були пов'язані з втечею селян від кріпосницького гніту на вільні землі, а також з примусовим переселенням кріпаків на захоплені феодалами землі.

Причин міграції може бути багато. Велика кількість мігрантів в як привід для зміни місця проживання називають бажання підвищити свій рівень життя, а також змінити обстановку. Можна виділити і несприятливу економічну середу, інфляцію в країні, масове безробіття, економічна криза. У зв'язку з цим виникає природне бажання поліпшити умови життя. Для цього знайти можливості реалізації професійного потенціалу, працевлаштуватися в іншому місці на кращих умовах роботи і оплати, на бажаній посаді, за фахом. Потреба у зміні і певному оновленні життя, розширенні знань і розвитку культури, як особистої, так і в цілому соціуму.

Основною причиною міграції трудящих є економічний криза. Неможливість гідного заробітку всередині своєї країни змушує людей шукати більш вигідні умови. Це стосується людей абсолютно всіх соціальних верств - і безробітних, і фахівців з високим рівнем навичок, які шукають кар'єрного росту і кращих умовах для розвитку.

Мігранти переїжджають з країни з низькими заробітними платами і умовами життя в країни з більш вигідними умовами роботи. Серед причин виникнення міграційних процесів особливе місце займає навколишнє середовище, яка виступає важливим чинником при визначенні стану здоров'я людей. Численними дослідженнями підтверджується тісний зв'язок захворюваності внаслідок забруднення природного оточення з територіальними переміщеннями населення.

Зміни в регіональному розміщенні виробничих об'єктів, їх реструктуризація призводить до погіршення екологічної обстановки в регіоні, необхідністю в зміні кліматичних умов за станом свого здоров'я. Укладення шлюбу, об'єднання з близькими людьми; розвиток етнічних і соціальних конфліктів, військові дії; конфлікти в сім'ї, погіршення умов трудової діяльності, розвиток конфліктних ситуацій на роботі; випадкові обставини і інше — все це також є важливими причинами міграції.

Також можна виділити і культурні причини міграції населення. Бажання повернутися на свою історичну батьківщину, долучитися до культури предків, возз'єднатися з родичами, служить причинами переселення. Є окрема категорія біженців-мігрантів, які покидають рідну країну з-за політичних переконань або переслідувань. А коли люди, рятуючи свої життя, біжать від війни, — це військова міграція.

Нелегальна імміграція в останні десятиліття стала невід'ємною рисою розвитку європейських країн, незважаючи на прийняття законів, що забороняють незаконне перебування та зайнятість іноземців. Сьогодні ні для кого не секрет, що нелегальні мігранти є загрозою національній безпеці приймають і транзитних країн, оскільки вони не піддаються державному обліку, виключені з системи офіційного працевлаштування, оподаткування та соціального захисту держави.

Саме нелегальна міграція живить тіньовий сектор економіки, провокує загострення в суспільстві конфліктів на етнічному ґрунті, несе в собі загрозу погіршення криміногенної та епідеміологічної обстановки і є живильним середовищем для ксенофобії і радикального націоналізму.

В даний час основні фактори, які безпосередньо вплив на імміграційні настрої носять політико-економічний характер.

Міграція кваліфікованого персоналу, як і будь-яке соціально-економічне явище, прямо чи опосередковано впливає на економічний розвиток країни. Характер впливу міграційних потоків на демографічну ситуацію та стан трудових ресурсів залежить і

від кількісного, і від якісного складу мігрантів, причому наслідки міграції населення оцінюються і з боку вибуття, і з боку прибуття[20].

Однак в кожному конкретному випадку не можна, мабуть, говорити про дії виключно одного фактора. Завжди на рішення людей іммігрувати впливає цілий конгломерат мотивів, зокрема: рівень розвитку країни, її стабільність, особисті та сімейні обставини громадян, матеріальний і культурний рівень життя, економічна кон'юнктура, стан національного ринку праці, демографічне становище і т.д. Крім того, діє психологічний фактор, фактор стану здоров'я та інші. Від цих мотивів і чинників залежать критерії, за якими можна класифікувати міграційні потоки, що становлять міжнародну міграцію.

Таким чином, можна виділити різні причини міграції, так як на рішення людей іммігрувати впливає цілий ряд мотивів.

1.2. Розвиток теорій міжнародної міграції

Теоретичні основи дослідження трудової міграції стали предметом вивчення порівняно недавно. Активна розробка теорій трудової міграції почалася в 60-х роках ХХ століття. Набагато більш детально розроблені теорії людської праці як складової продуктивних сил, а також теорії ринку праці.

Відповідно до запропонованої Якубом Бійяком класифікацією міграційних теорій, узгоджується з розробкою Ханьї Злотник, основні групи міграційних теорій — це економічні, соціологічні, географічні та змішані відзначимо, що всі економічні підходи до пояснення природи трудової міграції розглядають її як механізм перерозподілу робочої сили. Різні в даних теоріях фактори, що обумовлюють міграційний рух, а також його ефекти. Розглянемо деякі з теорій міграції з точки зору пояснення факторів, механізмів і наслідків трудової міграції для індивідів (трудова мігрантів), домогосподарств і економіки в цілому[14].

1. Меркантилізм — одне з перших західних наукових напрямків, які включили в дослідження міжнародну міграцію населення. Розглядаючи володіння грошима (золотом) і зростання населення як джерело процвітання держави, такі автори, як Т. Мен, Ж.-Б. Кольбер (XVII ст.) Та ін., Віддавали пріоритет залученню іноземних робітників, особливо ремісників, і робили акцент на заборону еміграції своїх громадян. Трудові іммігранти, за умови відсутності еміграції, розглядалися як джерело збільшення чисельності населення і поліпшення його добробуту.

Згідно з положеннями меркантилістів, заставу багатства криється в прибутку, яка може бути отримана тільки від експорту товарів, при цьому експорт робочої сили може підвищити вартість праці, і, отже, знизить норму прибутку.

2. Класична політекономія розглядала міжнародні та внутрішні трудові міграції. Головний постулат її автори (А. Сміт, Д. Рікардо, Д. Міль, Д. Стюарт і ін.) Бачили «у взаємовпливі і взаємодоповнюваності експорту капіталу і робочої сили». Так, А. Сміт виступав за абсолютно безперешкодне міжнародне пересування капіталу, товарів і робочої сили, з тим щоб «ринкові сили могли максимально сприяти економічному розвитку і скорочення бідності» Д. Рікардо і А. Сміт, вважали, що трудові ресурси під впливом невидимої руки ринку через регулювання попиту і пропозиції переміщуються в ті сфери, де вони найбільш необхідні. Таким чином, мобільність робочої сили завдяки попиту і пропозиції на ринку праці є природний саморегулюючий процес, перебіг якого обумовлена переважно диференціацією рівня заробітної плати. Даний процес необхідно стимулювати відсутністю обмежень на вільний розвиток ринку.

3. Марксизм — інше науковий напрямок, яке досить повно обгрунтував суть міграції населення, і в першу чергу, його працездатної частини, а засновники марксизму, К. Маркс і Ф. Енгельс, присвятили міграції кілька робіт, висновки з яких актуальні й донині. Серед основних теоретичних положень марксизму, які ми знаходимо в роботах К. Маркса і Ф. Енгельса, і які зачіпають міграцію робочої сили, можна виділити наступні два основні постулати.

Говорячи про марксистському напрямку у вивченні міжнародної міграції, необхідно підкреслити, що головна увага була звернена на трудову міграцію і сконцентровано на макрорівні. У цьому полягає і його сильна сторона, але в цьому ж і слабкість даного напрямку, яка здатна пояснити багато інших закономірності міграційного руху. Головна ж мета, яка знайшла відображення в розробці капіталістичного закону народонаселення, цілком пояснює закономірності міжнародної міграції робочої сили і її основні форми.

4. Кейнсіанство отримало назву по імені засновника цієї теорії Д. Кейнса, приділяє велику увагу трудової міграції. Дана теорія, одне з головних відмінностей якої від класичного і неокласичного напрямів полягає в «запереченні саморегулювання ринкової економіки», особливу увагу звернула на «недосконалу мобільність праці», при цьому, безробіття «виводила» з міграції. Розглядаючи ж світове господарство як сукупність державно регульованих господарств, що борються за забезпечення повної зайнятості, кейнсіанство недвозначно визнає, що світовий ринок, і в першу чергу світовий ринок праці, що формується в результаті міжнародної міграції робочої сили, є ареною зіткнення суперечливих національних інтересів.

5. Одним з перших серйозних теоретичних обґрунтувань переміщення робочої сили слід визнати неокласичну концепцію міграції. Основою цієї концепції, що ставить на чільне місце міжнародні відмінності в рівнях оплати праці, можна вважати роботу Дж. Хікса "Теорія заробітної плати". Він один з перших розглянув міграцію як рішення раціонального індивіда, здатного на основі повної і достовірної інформації вірно оцінити свої перспективи. Проблеми безробіття і витрат на переїзд не бралися до уваги.

Однак з часом з'ясувалося, що неокласичний підхід не може пояснити ряд важливих емпіричних фактів. Головна причина обмеженою застосовності неокласичної теорії — це її передумови, зайве спрощують дійсність. Усвідомлення цього факту стало поштовхом для нових досліджень, заснованих на більш вузькому переліку передумов.

Проте, не варто забувати, що саме в рамках неокласичної концепції міграцію вперше стали розглядати як свідоме рішення індивіда, який прагне максимізувати свої доходи.

6. Теорія зворотного зв'язку економічних циклів розглядає на макрорівні міжнародну трудову міграцію. Серед авторів, які працювали в цьому напрямку, — Б. Томас та ін. Відповідно до цієї теорії, напрямок міграції робочої сили з країни в країну визначається зворотним чергуванням циклічних фаз економічного розвитку.

7. Істотною спробою заповнити обмеженість неокласичного підходу стала концепція нової економіки міграції. Вона приділяла особливу увагу мікрорівня і дозволяла врахувати елементи реакції економіки на раціональні очікування мігруючого населення.

Розвиток теорії міграції йшло, таким чином, по шляху додавання в традиційну модель нових факторів. Одним з таких факторів, здатних провокувати переміщення працівників, виступає рівень доходів оточуючих. Вперше ця ідея була розглянута О. Старком.

Всі люди тим або іншим чином порівнюють свої доходи з доходами свого оточення — друзів, колег, сусідів, своєї соціальної групи. Подібні порівняння можуть породжувати психологічні витрати або вигоди, почуття задоволення або, навпаки, невдоволення.

Наприклад, корисність індивіда може прямо залежати від числа сімей, які живуть поблизу і мають рівень доходів/споживання вище, ніж у розглянутого людини (домогосподарства).

Якщо рішення про міграцію приймається виключно на основі незадоволеності відносним соціальним становищем, що вимірюється, наприклад, відношенням власних доходів до середнього рівня доходу в соціальній групі, то міграція стає циклічним процесом, який в результаті торкнеться не тільки ту країну, яка спочатку характеризувалася високою диференціацією доходів, а й країни-реципієнти мігрантів. Мігранти використовують відмінності між країнами, перетворюючи світове нерівність в джерело власної вигоди.

8. Теорія сегментованого ринку праці, або теорія подвійного ринку праці. Автори (М. Піоре (1979), А. Портес, Д. Солоу та ін.) В рамках цієї теорії міжнародну міграцію розглядають як результат постійного попиту на іноземну робочу силу. Причина попиту на робочу силу, що поставляється трудовими мігрантами, криється в структурних потребах економіки. Трудова міграція не є спричинена виштовхувачими факторами в країнах виходу, а тільки притягають в країнах призначення. Теорія визначає 4 чинники, що сприяють виникненню попиту на іноземну робочу силу в розвинених індустріальних суспільствах.

По-перше, це вплив структурної інфляції, з огляду на якій ростуть витрати на збільшення заробітної плати низькооплачуваних працівників. Зростання цих витрат вимагає збільшення рівня заробітної плати високооплачуваних посад для того, щоб підтримувати постійної структуру оплати праці.

По-друге, мотивація є важливим фактором, що спонукає людей до залучення в зайнятість, однак вона також створює серйозні проблеми для тих, хто перебуває на нижчих щаблях ієрархії зайнятості, тому що зайнятість на нижчих рівнях цих сходів неprestижна і є можливості поліпшення свого становища. Роботодавці мають потребу в працівниках, які вважають нижчі щаблі ієрархії зайнятості тільки способом заробляння грошей, тих, хто використовує зайнятість тільки як спосіб отримати дохід. Цю роль відіграють трудові іммігранти, по крайній мере, в період початку роботи за кордоном

По-третє, це фактор вибору на користь мігрантів в умовах економічного дуалізму, тобто подвійної природи праці і капіталу, що виражається в розподілі ринку праці розвинених країн на два сектори: капіталомісткий і трудомісткий. Роботодавці в капіталомістких галузях мають більш стабільні робочі місця з високоякісним обладнанням, яке вимагає високої кваліфікації і інвестицій в навчання співробітників.

Однак в трудомісткий секторі, роботодавці мають більш нестабільні робочі місця, які в кризові для економіки періоди відрізняються низькою заробітною платою і зайнятістю. Тому дуже складно знайти працівників для робочих місць даного сектора, і

виникає необхідність навчання іммігрантів. По-четверте, важливу роль відіграють демографічні фактори і ключові зміни у відтворенні робочої сил.

9. Світовий ринок праці (Е.П. Плетньов, Дж. Джонстон і ін.) Не має чітко визначених територіальних кордонів, формується і функціонує в результаті експорту та імпорту робочої сили, постійно їх відтворюючи, ринок визначає попит і пропозиція на іноземну робочу силу в тих чи інших регіонах світу, рівні заробітної плати, а також формує світову динаміку в політичних, демографічних та інших процесах[15].

10. Концепція загальносвітової міграційної системи продовжує вивчення міжнародної міграції в контексті глобалізації світової економіки. Основа цієї концепції була закладена І. Валлерстейном. Автор розглядає світову систему як полікультурне територіальний поділ праці, де виробництво і обмін базовими товарами і факторами виробництва необхідні для повсякденного життя всіх її мешканців. Поділ праці ґрунтується на способах і умовах виробництва і веде до виділення трьох регіональних зон: ядра, напівпериферії і периферії. Виділені зони відрізняються за географічними і культурними ознаками, одні фокусуються на трудомістких (периферія), а інші — на капіталомістких виробництвах (ядро). Напівпериферія грає роль буферної зони і являє собою змішання обох типів діяльності. Більш сильне і здорове ядро експлуатує слабку і бідну периферію. Розвиток периферійних зон йде в напрямку, який не дозволяє їм вийти зі свого підлеглого положення.

Розширення економічного впливу ядра може, тим не менш, міняти технології периферії в бік скорочення частки використання праці, що породжує виникнення мобільної робочої сили, готової до переміщення в інші регіони світу. Таким чином, концепція загальносвітової міграційної системи передбачає, що причиною міграційного руху є не просто різниця в рівні оплати праці, але загальні умови економічної нерівності і кризове становище в країнах периферії.

11. Новий міжнародний економічний порядок (Д. Бхагваті, В. Бенінг і ін.). Суть даної концепції полягає в розробці «механізму повнішої і справедливої сатисфакції»

країнам, що розвиваються еміграції з боку розвинених країн імміграції за використання іноземної робочої сили і, в першу чергу, висококваліфікованих кадрів.

Величина додаткового людського капіталу залежить від одержуваної вигоди добробуту. Людський капітал є поновлюваним ресурсом, який має властивість накопичуватися. Т. Шульц розглядав інвестиції в людський капітал і знання: інвестиції означають зобов'язання ресурсів приносити в майбутньому дохід і задоволення.

динаміка трудових ресурсів: з бідних країн з низьким середнім рівнем доходу працівники спрямовуються в держави, де середньодушові доходи значно вище. Але не все так просто, адже наявні доходи громадян країни залежать не тільки від їх трудових зусиль і, відповідно, заробітків, а й від рівня податкових вилючень і державних трансфертів. В результаті виявляється, що висококваліфікованим (і високооплачуваним) фахівцям вигідно їхати з країн з рівномірним розподілом доходу туди, де держава менше дбає про майнову рівність своїх громадян. Наприклад, кваліфікований приватно практикуючий стоматолог їде зі Швеції, де він змушений більше половини свого доходу віддавати державі, в США, де ставка оподаткування його доходу буде дорівнює 30%. І навпаки, низькокваліфікованим працівникам вигідніше їхати в країни з більш рівномірним розподілом доходів, де держава піднімає мінімальний рівень заробітної плати, і наймачі під тиском профспілок встановлюють більш високу оплату праці в тарифних угодах. І, по-третє, рішення про трудову міграцію залежить від прямих витрат переїзду. Тому, за інших рівних умов, потенційні мігранти обирають ту країну, яка ближче.

Підводячи підсумок огляду теоретичних підходів до визначення сутнісних категорій трудової міграції та базових економічних теорій цього соціально-економічного процесу, відзначимо, що в цілях подальшого дослідження необхідно спиратися на вузький підхід трактування міграції робочої сили. Це стосується як самого поняття «трудова міграція», так і визначення «трудоий мігрант».

По-друге, трудова міграція тим вигідніше, чим більше очікувана різниця в доходах. Цим і пояснюється, в першу чергу, динаміка трудових ресурсів: з бідних країн

з низьким середнім рівнем доходу працівники спрямовуються в держави, де середньодушові доходи значно вище. Але не все так просто, адже наявні доходи громадян країни залежать не тільки від їх трудових зусиль і, відповідно, заробітків, а й від рівня податкових вилучень і державних трансфертів.

В результаті виявляється, що висококваліфікованим (і високооплачуваним) фахівцям вигідно їхати з країн з рівномірним розподілом доходу туди, де держава менше дбає про майнову рівність своїх громадян. Наприклад, кваліфікований приватно практикуючий стоматолог їде зі Швеції, де він змушений більше половини свого доходу віддавати державі, в США, де ставка оподаткування його доходу буде дорівнює 30%. І навпаки, низькокваліфікованим працівникам вигідніше їхати в країни з більш рівномірним розподілом доходів, де держава піднімає мінімальний рівень заробітної плати, і наймачі під тиском профспілок встановлюють більш високу оплату праці в тарифних угодах.

І, по-третє, рішення про трудову міграцію залежить від прямих витрат переїзду. Тому, за інших рівних умов, потенційні мігранти обирають ту країну, яка ближче. Підводячи підсумок огляду теоретичних підходів до визначення сутнісних категорій трудової міграції та базових економічних теорій цього соціально-економічного процесу, відзначимо, що в цілях подальшого дослідження необхідно спиратися на вузький підхід трактування міграції робочої сили. Це стосується як самого поняття «трудова міграція», так і визначення «трудоий мігрант». Наріжним каменем в рамках даного підходу буде тимчасових характер переміщення трудових ресурсів. У використанні теоретичних підходів для визначення наслідків впливу міграції робочої сили на економіки віддають і приймають держав необхідно спиратися на ті з них, які стосуються ринку.

1.3. Міграція як фактор соціально-економічного розвитку території

Міграційні процеси відіграють важливу роль як в соціально-економічній, так і в суспільно-політичному житті країни, регіонів, а міграційна політика є одним із напрямів державної політики. Питання регулювання міграційних процесів, припинення нелегальної імміграції є актуальними і для місцевих органів державної влади[11].

Мною зроблена спроба показати вплив міграції на основні процеси соціально-економічного розвитку, виявити негативні і позитивні моменти цього явища і обґрунтувати міграцію як один з факторів розвитку території.

Будучи однією з форм адаптації людей до мінливих умов життя спільноти, міграція істотно впливає на географію, структуру і динаміку населення світу від окремих населених пунктів, районів до цілих країн і континентів. У минулому відомі масові переміщення людських мас з найрізноманітніших причин, як природним, так і соціально-економічним. Так, переважна частина населення Америки і Австралії створюється з нащадків іммігрантів.

Міграція приводить до змін демографічної структури населення і в районах виселення, і в районах вселення мігрантів. Оскільки найбільш рухомий частиною населення є населення в працездатному віці, і перш за все молодь, то в районах виїзду скорочуються темпи приросту населення, і не тільки за рахунок відтоку, а й за рахунок скорочення природного приросту, «старіння» населення. У районах значного приструму мігрантів населення зростає більш високими темпами, формується специфічна вікова структура, в якій частка жителів працездатного віку, особливо молодішніх груп, значно вище середніх показників. Крім того, через більшу міграційну рухливість чоловічої частини населення, відбувається маскулінізація районів масового припливу мігрантів.

Демографічні наслідки міграції проявляються в процесах, що визначають рівень відтворення населення, а саме в процесах народжуваності і смертності. Перш за все,

міграція впливає на народжуваність. Можна виділити декілька напрямків такого впливу.

1. Зміна умов існування переселенців, в результаті чого можуть винитися стан їх здоров'я і рівень їх смертності; ці зміни можуть бути направлені як в сторону погіршення стану здоров'я, так і в бік поліпшення;

2. Вплив контингентів переселенців на стан здоров'я старожилів. Під впливом міграції змінюється соціальна структура, етнічний склад, розміщення і розселення населення;

Сучасні міграції являють собою складний соціально-економічний про- процес і мають свої плюси і мінуси. Міграції тісно пов'язані з рівнем розвитку продуктивних сил і їх розміщенням в різних районах. Високий рівень рухливості населення забезпечує більш повне використання робочої сили, перерозподіл її між індустріальними центрами і територіями, сприяючи економічному прогресу. Фахівці підмічають, що «ступінь рухливості населення відображає і загальний рівень розвитку країни».

Еміграція зменшує тиск на ринок праці країни-експортера, скорочуючи безробіття. Трудові мігранти, піклуючись про благополуччя своїх сімей, як правило, пересилають значну частину зароблених грошей на батьківщину, забезпечуючи надходження сюди валюти.

Країнам-імпортерам міграція дає можливість використовувати освітній потенціал кваліфікованих іноземних працівників без витрат на підготовку. залучення мало утвореної, некваліфікованої робочої сили створює для місцевого населення займатися більш інтелектуальною працею.

У той же час результати міграції суперечливі, оскільки масовий приплив мігрантів може бути причиною зростання безробіття, надавати надмірний тиск на соціальну інфраструктуру, супроводжуватися ускладненням житлових проблем, зниженням рівня оплати праці (імігранти готові працювати за низьку зарплату). Крім того, в районах масового проживання іноземців нерідко погіршується криміногенна

обстановка. Міграція населення є найважливішим механізмом урбанізації. це соціально економічний процес, що виражається в зростанні міст, міського населення і розповсюдженням міського способу життя на все суспільство.

Перерозподіл населення між селом і містом, концентрація людей в містах, перш за все, великих, реалізується за допомогою міграцій населення. наслідки міграції сільського населення мають як позитивні, так і негативні сторони. До позитивної сторони можна віднести більш повне використання соціального і трудового потенціалу населення, зростання ефективності праці, підвищення соціального статусу, політичне і духовний розвиток, розвиток науково-технічного прогресу у всіх галузях народного господарства.

Негативна сторона міграції населення проявляється при переміщенні не тільки всередині країни, а й між окремими країнами. Переміщаються промислові центри. Внаслідок виникають райони лиха і райони процвітання, що неминуче позначається на долях людей, тому що змінюються структура зайнятості населення, професійний і кваліфікаційний рівень працівників, умови праці, життя. В одних регіонах люди залишаються без роботи, в інших відчувається гостра нестача робочої сили.

Останнім часом помітно збільшується нелегальна трудова міграція. Нелегальна міграція робить значний вплив на розвинені суспільства. причому характер цього впливу також неоднозначний. Заповнюючи брак робочої сили, особливо в періоди демографічних спадів і посилення структурних диспропорцій на ринку праці, виступаючи виробниками. Споживачами національної продукції, іммігранти в якійсь мірі сприяють вирішенню економічних завдань, що стоять перед приймаючими товариствами. Застосування дешевого низько-кваліфікованої праці нелегальних іммігрантів стало важливим фактором функціонування ряду галузей, таких, як сільське господарство, добувна промисловість, будівництво. Підприємницька діяльність іммігрантів так званий етнічний бізнесес, навіть «чорний» і «сірий» вносить вклад в розширення виробництва та створення робочих місць. Однак застосування праці

нелегальних іммігрантів негативно впливає на конкурентоспроможність галузей, в яких він широко використовується.

Нелегальні іммігранти мають доступом до державної системи деяких соціальних послуг, причому навіть тоді, коли це не закріплено офіційно. (В Японії нелегальні робочі можуть розраховувати на компенсацію при нещасних випадках, хоча формально медичні послуги не повинні надаватися таким іммігрантам.). Для дітей нелегальних іммігрантів, що народилися в США (і відповідно є громадянами цієї країни), навіть передбачені спеціальні посібники, які видаються малозабезпеченим сім'ям, продовольчі талони, безкоштовні медична допомога і шкільну освіту.

Нелегальні іммігранти з країн, що розвиваються, які не пройшли необхідного медичного огляду, можуть становити небезпеку санітарно-епідеміологічної ситуації в країні їх імміграції.

Незаконна імміграція невіддільна від злочинності. Криміногенний характер нелегальної імміграції серйозно зачіпає і сферу національної безпеки.

«Масові стихійні переміщення можуть загрожувати безпеці не тільки країн прийому і результату але навіть субрегіонів і цілих регіонів. Зростання нелегальних переміщень і контрабанда людей, розглянута злочинними синдикатами як новий перспективний світовий ринок, ведуть до розширення міжнародної злочинної діяльності». Нелегальна імміграція тісно пов'язана з контрабандою наркотиків і зброї, з організованою злочинністю ністю і тероризмом[38].

Таким чином, зовнішня міграція населення може мати значний вплив на соціально-економічний розвиток будь-якої території. Причому цей вплив носить як позитивний, так і негативний характер.

Висновки до розділу 1

За результатами дослідження теоретичних основ міжнародної міграції кваліфікованого персоналу в умовах глобалізації було встановлено, що міжнародна

міграція кваліфікованого персоналу — це рух людей з вищою освітою або ступінь, значний досвід у певній транскордонній галузі певні райони через зміну постійного місця проживання спеціально найму.

Дослідження видів трудової міграції за термінами, напрямком руху, характер, форми реалізації та ступінь законності впорядкувати критерії класифікації трудової міграції. Доведено, що в умовах глобалізації явище непрямой міграції набуло широкого поширення, тобто переселення співробітників у транснаціональні корпорації.

Встановлено, що чинники, що визначають трудову міграцію персонал, джерело можна розділити на внутрішнє (ендогенні) та зовнішні (екзогенні). Основний ендегенний фактор Міжнародна міграція робочої сили - це відносний рівень доходу працівника порівняно з рівнем заробітної плати в інших країнах.

До екзогенних факторів належать неекономічні (релігійні, етнічні, екологічні, освітні, культурні, психологічні) та економічні фактори у соціально-економічному розвитку країн, стан та тенденції національний ринок праці, функціонування транснаціональних корпорацій).

Фактори міграції населення діють не ізольовано, а лише в поєднанні зміна його значення в різних місцях і в різний час. Робота згрупована позитивні та негативні наслідки міграції кваліфікованих кадрів за регіонами стосунки.

Визначено, що як країни виїзду, так і країни прибуття мають кваліфікацію трудящі-мігранти отримують вигоду від міграції та зазнають збитків одночасно. Позитивний ефект від міграції кваліфікованого персоналу проявляється у формі обміну знаннями, надходження капіталу, формування міжнародні професійні спільноти, просування конкурентоспроможність виробництва країни прибуття та зменшення напруги на ринку праці країни виїзду. Проаналізовано теоретичні аспекти регулювання міжнародна міграція кваліфікованого персоналу та методології основа вивчення міжнародної міграції в умовах інтенсифікації процесів глобалізація. Встановлено, що передумовою вибору сфер регулювання.

Міжнародна міграція кваліфікованого персоналу — це дослідження міграції потоки та оцінка міграційних засобів населення 35 країн чи територій, які може здійснюватися шляхом проведення вибіркового соціологічного дослідження та методи математичного моделювання міграційних процесів заснована на гравітаційній моделі, моделі проміжних можливостей, теорії "Атракціон-реліз".

Проаналізовано напрями регулювання зовнішніх трудових процесів міграція, що дозволило виявити державні та ринкові важелі впливу. Встановлено, що існує регулювання ринку міграції персоналу шляхом формування попиту та пропозиції на робочу силу на належному рівні професійна кваліфікація та фіксована заробітна плата і базується на інтереси роботодавців(Див. Додаток Є.3). Доведено необхідність державного регулювання зовнішня міграція робочої сили, що відбувається як ринок праці не в змозі самотійно контролювати масштаб трудових рухів мігрантів, включаючи низькокваліфікованих робітників, та для захисту інтересів України працевлаштована за кордоном. Визначено, що основні напрями державне регулювання міграційних процесів є кількісним та якісним мігрантів, захист їх прав і свобод, що здійснюються безпосередньо (політика штучне обмеження) або опосередковано стримування).

Встановлено, що, незважаючи на більшу вартість і тривалість, більше ефективна не обмежувальна таємна політика затримання реалізуються права населення на свободу пересування покращення рівня життя та умов праці в приймаючій країні для протидія відтоку кадрів.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК СИСТЕМ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ КВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ КРИЗИ

2.1. Мобільність людей і адаптація до зміни навколишнього середовища в умовах міграції

Однією з визначальних глобальних проблем ХХІ століття є мобільність населення земної кулі, різко зросла з безлічі причин. Число осіб, добровільно або вимушено залишили батьківщину в пошуках кращого життя (тимчасово або назавжди), тільки за останні 15 років зросла на 41%. Згідно статистиці ООН, якщо в 1990 р загальне число міжнародних переселенців налічувало 152 млн, то в даний час воно складає вже 244 млн осіб. При цьому відсоток мігрантів в загальній чисельності світового населення збільшився з 2,9 до 3,3% (ООН, 2015)[30].

Вимушені (і добровільні) переселенці в повній мірі схильні до емоційного переживання імміграції, як травмуючої події, і в силу вікових, соціальних і психологічних контекстів відчують психологічну кризу. Одним з проявів цієї кризи вважається дезадаптація — втрата ціннісних орієнтирів, що лежать в основі побудови сценаріїв життя, вибору стратегій професійної та особистісної самореалізації. Таким чином, в зв'язку з кардинальною зміною соціального оточення, способу життя і діяльності мігрантів (як «візитерів», так і прибулих на постійне місце проживання), виникає необхідність в їх психосоціальної адаптації. Під останньою ми розуміємо процес і результат включення особистості в стійкі психологічні зв'язки нової соціального середовища, обумовлені переживанням психотравми імміграції та сформованими на її основі соціальними установками. При цьому хід адаптації може додатково ускладнюватися іншим травматичним досвідом.

У зарубіжній практиці для дослідження проблем психологічної адаптації частіше за інших використовуються методики: The Q-Adjustment Score (QAS), Satisfaction with Life Scale (SWLS), Rosenberg Self-Esteem Scale (SES), Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS), General Health Questionnaire (GHQ). Разом з тим, всі перераховані психодіагностическіе інструменти не відображають специфіки психосоціальної адаптації мігрантів.

У зв'язку з цим, актуальним завданням є розробка діагностичної методики для дослідження проблем психосоціальної адаптації мігрантів з далекого зарубіжжя (англомовних) в нових умовах існування, що дозволить врахувати всі особливості ситуації, що склалася у зв'язку з імміграцією і викликаного нею психологічної кризи.

В рамках розробки пілотної версії шкали психосоціальної дезадаптації на першому етапі був проведений аналіз літератури, що дозволив в якості теоретичної концептуальної основи нового скринінг-інструменту вибрати теорію когнітивної адаптації (Taylor, 1983), трансактний модель адаптації до стресу (Lazarus, 1984) і когнітивно-поведінкову модель копінгповеденія (Абабков, 2004). Методичною основою для створення Migrants Psychosocial Maladjustment Scale (MPMS) послужили рекомендації щодо діагностики та терапії психосоціальних розладів, які понад півстоліття розробляє і видає Американська психіатрична асоціація (DSM-V, 2013).

На другому етапі була проведена робота по формулюванню пунктів (тверджень) MPMS англійською мовою, їх експертна оцінка трьома фахівцями в області психотравматології, а також подальша коректування і перефразування. потім на вибірці з 115 іноземних студентів першого курсу (86 юнаків, 29 дівчат; середній вік $M = 21,6$ року; $SD = 2,03$), які навчаються у вищих навчальних закладах України та успішно склали зимову сесію, було проведено аналіз психометричних властивостей шкали. У дослідженні взяли участь тимчасові мігранти з Афганістану (3,5%), Єгипту (2,8%), Іраку (19,6%), Ірану (12,3%), Камеруну (17,2%), Лівії (4,9%), Нігерії (27,7%), Судану (9,9%) і Тунісу (2,1%).

Два місяці по тому, 79 з цих студентів (67 юнаків, 12 дівчат, середній вік $M = 21,9$ року; $SD = 2,02$) було опитано повторно для перевірки тест-ретестової надійності інструменту. На цьому етапі розподіл випробовуваних за місцем народження було іншим: Ірак (22,4%), Іран (13,7%), Камерун (19,3%), Лівія (7,1%), Нігерія (31,2%), Судан (6,3%).

Розроблений психодіагностический інструмент дозволяє оцінити ступінь розлади психосоціальної адаптації мігрантів і зробити скринінг дезадаптації. Шкала MPMS придатна для роботи з мігрантами обох статей, починаючи з 18-річного віку. Вона складається з 25 тверджень, кожне з яких описує стан і поведінку випробуваного в тій чи іншій ситуації, з якої йому довелося зіткнутися в країні прибуття. Респондент оцінює свою реакцію по 5-бальній шкалі Лайкерта, від 0 («Ніколи») до 4 («Завжди») для пунктів 2, 3, 6, 8, 9, 11-25.

При цьому позитивні твердження (пункти 1, 4, 5, 7, 10) оцінюються за шкалою в зворотному порядку. Індекс психосоціальної дезадаптації, отриманий в результаті підрахунку балів і поділений на 100, змінюється від 0 до 1 наступним чином: [33]

- 0,00-0,49 нормальний стан (адаптація);
- 0,50-0,66 легка дезадаптація ситуативного або невротичного генезу;
- 0,67-0,82 помірна дезадаптація;
- 0,83-1,00 важка дезадаптація.

Анкетування може проводитися в групі або індивідуально, при цьому встановлення безпосереднього контакту психолога з опитуваним (інтерв'ю) не припускає, а час на заповнення бланка MPMS не обмежується.

З метою оцінки його нового психодіагностичного інструменту були досліджені його психометричні характеристики. Для визначення надійності MPMS перевірялася її стійкість і внутрішня узгодженість. коефіцієнт кореляції Пірсона між результатами першого і другого тестування склав 0,87 при $p < 0,05$, а коефіцієнт альфа Кронбаха 0,91, що свідчить про високу надійності і внутрішньої узгодженості методики.

Змістовна валідність MPMS забезпечувалася шляхом досягнення максимальної відповідності змісту тестового матеріалу сучасному розумінню концепту дезадаптації індивіда.

Конструкта валідність MPMS оцінювалася зіставленням показників шкали з даними методик, орієнтованих на діагностику проблем психологічної адаптації: QAS, SWLS, SES, MSPSS, GHQ. Отримані відповідні коефіцієнти кореляції (0,56; 0,43; 0,18; 0,22, 0,47, при $p < 0,01$) свідчать про статистичної залежності діагностичних показників MPMS і перерахованих методик, в силу їх спрямованості на вимір концептуально родинних психічних властивостей особистості.

Таким чином, шкала MPMS в достатній мірі задовольняє основним психометричним вимогам, що пред'являються до психодіагностичним інструментом, і може бути рекомендована до застосування на практиці. Надалі передбачається провести дослідження критеріальною валідності запропонованої шкали, використовуючи в якості об'єктивних критеріїв валідизації показники успішності засвоєння навчального плану мігрантами другого року навчання.

Щорічно мільйони чоловіків, жінок і дітей всюди в світі переміщаються, попереджуючи наступ екологічного стресу або реагуючи на нього. Такі катаклізми, як циклони, повені та природні пожежі, знищують будинки і майно і сприяють переміщенню людей. повільно наступаючі процеси — зокрема, підвищення рівня моря, зміни в характері опадів і посухи — покладають все велике навантаження на джерела коштів для існування і погіршують доступ до продовольства і води, що може сприяти прийняттю рішень про переселення в пошуках більш надійних умов життя.

Досягнення в галузі метеорології та інших наук, що дозволяють отримувати знання про динаміку і темпах зміни клімату, вказують на те, що руйнівні процеси в діапазоні від екстремальних погодних явищ і до широкомасштабних змін в екосистемах відбуваються такими темпами і з такою інтенсивністю, як ні в якій іншій відомий період часу на Землі.

Очікується, що антропогенний зміна клімату буде все більше впливати на міграцію та інші форми переміщення людей, які потрібно виконати для управління ризиками, пов'язаними з цими змінами. Механізми, за допомогою яких зміни в навколишньому середовищі сприяють міграції, мають важкий характер.

Хоча результати, як правило, залежать від конкретного контексту, протягом останнього десятиліття з'явилося певне розуміння можливостей, які надає міграція в контексті катаклізмів в навколишньому середовищі. Коли справа стосується добровільної міграції, люди можуть бути в змозі захистити своє здоров'я і майно або скористатися ним, прийняти рішення, хто з членів сім'ї їде і яким чином, а також коли і куди вони попрямують. У цій ситуації міграція є частиною послідовності заходів адаптації, які люди використовують для того, щоб впоратися з зміною клімату і навколишнього середовища, а також з метою скорочення масштабів бідності та підвищення життєстійкості.

Коли домогосподарства більш стійкі, більш молоді і краще освічені мігранти покращують умови життя сімей шляхом грошових переказів, які використовуються для оплати освіти, медичного обслуговування або для диверсифікації коштів для існування. Якщо ж домогосподарства знаходяться в більш хиткому положенні, мігранти можуть брати на себе роль глав, які забезпечують життя сімей, і тоді результати зводяться до виживання за рахунок забезпечення продовольством або готівкою для придбання продовольства. Різниця між добровільною і вимушеною міграцією в Півночній мірою є довільним і в більш точному описі нагадує безперервність, переходить від повної добровільності до повної вимушеності. При реагуванні на екологічні проблеми навіть «добровільна» міграція може включати певний тиск. Тому політика підтримки і легальні канали діють в якості фактора, що забезпечує можливість міграції в цих ситуаціях, що в підсумку полегшує безпечну, впорядковану і легальну міграцію, якої можна легше управляти.

Після вичерпання всіх можливостей для адаптації і для стійкості громади (з використанням відповідних стратегій як на місці, так і за його межами) для всієї

громади може виникати необхідність переселення як крайній захід. Результуюче зміна обставин означає, що наслідки переміщення можуть вважатися адаптивними при певних обставинах. У разі планового переселення результати можуть бути адаптивними, якщо процеси засновані на широкій участі і з раннього етапу припускають згоду як в районах походження, так і в районах призначення, а також якщо у ймовірних переселенців є відповідні можливості для отримання засобів до існування. Міграція з метою роботи, особливо циркулярна і сезонна міграція, є традиційною стратегією горян з управління ризиками, пов'язаними з екологічними загрозами для сільського господарства і тваринництва.

Перехід від отримання доходу від сільського господарства до трудової міграції та пов'язаним з нею грошових переказів був одним із способів, за допомогою яких громади в басейні річки Нарин в Киргизстані, особливо розташовані в нижній течії, реагували на зміни в водоснабженні. Грошові перекази забезпечують фінансові кошти для надання допомоги у час лих і підтримки відновлення та реконструкції після їх закінчення. Мігранти та діаспора в Сполучених Штатах Америки активно брали участь у відправці грошей для підтримки своїх сімей і зусиль з надання допомоги після землетрусу в Непалі 2015 року. ступінь позитивного або негативного впливу грошових переказів на домогосподарства-одержувачі і громади походження варіюється в залежності від контексту. Наприклад, вплив грошових переказів на вразливість до екстремальних погодних явищ не є лінійним. Домогосподарства-одержувачі грошових переказів в постраждалих від посухи сільських громадах в південно-західній частині Китаю мають меншими адаптаційними можливостями, ніж домогосподарства, які не одержують грошових переказів. Однак з'ясувалося, що домогосподарства, які отримують грошові перекази протягом більш тривалих періодів часу, мають поліпшеним адаптаційним потенціалом. У Таджикистані сім'ї мають високу залежність від грошових переказів мігрантів і також значною мірою не інформовані про можливі адаптаційні заходи реагування, що знижує їх потенціал в плані адаптації до екологічним і кліматичних стрессорам.

У багатьох гірських районах міграція з метою роботи є процесом, що носять гендерний характер. Жінки, що залишаються вдома, несуть відповідальність за турботу про дітей і літніх людей, управління майном домогосподарства і реагування на нові виклики. Для адаптації жінок бар'єрами виступають такі фактори, як соціальні та культурні норми, доступ до інформації та інституційні проблеми. У Непалі домогосподарства-одержувачі грошових переказів з більшою ймовірністю готові інвестувати частину своїх заощаджень в забезпечення готовності до повеней, якщо жінки, залишаються вдома, мають доступ до заходів з нарощування потенціалу, спрямованим на зміцнення таких самостійних заходів адаптації, як накопичення заощаджень на випадок лиха і забезпечення готовності до повеней.

2.2. Проблеми і перспективи розвитку ринку праці України в умовах економічної нестабільності

За даними Державної служби статистики України, ситуація на ринку залишається напруженою і супроводжується скороченням попиту на робочу силу. Причинами нестабільну ситуацію РП є:

1. Зменшення рівня зайнятості населення - динаміка рівня зайнятості в Україні вказує, що даний показник щорічно змінюється в незначній розмірі.
2. Значну питому вагу зайнятих у неформальному секторі економіки. Основними причинами поширення неформальної зайнятості населення в Україні є: [23]
  - дефіцит гідної і високооплачуваної роботи в офіційному секторі економіки;
  - недосконалість нормативно-правової бази, яка регулює ринок праці і зайнятість населення;
  - слабка соціальний захист і порушення роботодавцем прав найманих працівників;

- високе навантаження на фонд заробітної плати і бажання уникнути високих податків;
- зміна трудових мотивацій в частині більшої самостійності в роботі і вільного розпорядження часом;
- нерегульована трудова міграція населення, представники якої часто стають неформально зайнятими.

Про обмеженість можливостей інноваційного розвитку національної економіки і формування ринку праці на індустріальній основі свідчить структура вакансій на кінець 2014 р видами економічної діяльності, де вони становили:

- в сільському і лісовому господарстві - 26%;
- переробної промисловості - 16%;
- торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів - 11%;
- транспорті, складському господарстві, поштовій діяльності - 7%;
- будівництві - 3%;
- освіту - 3%.

Як свідчить наведена структура вакансій, чверть вакансій припадає на сільське господарство і тільки 16% - на переробну промисловість. Тим часом, саме переробну промисловість, а також машинобудування, необхідно розвивати і забезпечувати високопрофесійними трудовими ресурсами, тому, що вони визначають рівень конкурентоспроможності України та перспективи інноваційного розвитку держави.

Про те, що наша держава слабо розвивається в індустріальному плані свідчить, його місце в Індексі глобальної конкурентоспроможності. Найвищі місця Україна традиційно займає за показниками: розмір ринку — 38 місце з 145 країн; вищу освіту і підвищення кваліфікації — 40 місце; базову освіту і охорону здоров'я 43 місце. За показниками: інновації, технологічну готовність, ефективність ринку праці 81, 85 і 80 місця відповідно.

Таким чином, стан розвитку технологій і інновацій оцінюється майже на одному рівні з ефективністю ринку праці, що підтверджує гостру необхідність вдосконалення і

гармонізації політики зайнятості, оплати праці та інноваційно-технологічного розвитку України. Тобто, ринок праці повинен ґрунтуватися на потребі в працівниках для розвитку індустріальних галузей, що може змінити пропорцію між зайнятими в формальному і неформальному секторах економіки на користь офіційного сектора, а також дозволить створити необхідні умови для ефективного використання робочої сили і підвищення зайнятості населення. Головна причина зайнятості українців в неформальному секторі економіки пов'язана з неможливістю реалізувати себе в формальному.

3. Збільшення кількості зайнятих, які працюють не за місцем реєстрації — ці зміни пов'язані з відсутністю вакансій в місцях реєстрації громадян працездатного віку, в силу чого вони змушені шукати роботу в інших населених пунктах.

4. Низький рівень оплати праці через зниження купівельної спроможності; знецінення валюти; необ'єктивного розрахунку середньої заробітної плати, оскільки залишається досить значна кількість працівників, які отримують низьку заробітну плату. З огляду на, що заробітна плата і прибуток в структурі доходів населення займають менше 60%, висока частка соціальної допомоги, субсидій та трансфертів, які виплачуються державою з бюджету під час виконання функції соціального захисту та соціального забезпечення.

5. Скорочується кількість платників єдиного соціального внеску — кількість застрахованих осіб, за яких сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Недоліками системи соціального захисту населення в Україні є: напрям бюджетних коштів на виконання великої кількості державних соціальних програм; здійснення значної кількості заходів соціального захисту; призначення окремих видів соціальних виплат без урахування реальних доходів громадян (домогосподарств); обмежені можливості фінансування розвитку соціальних послуг місцевими бюджетами відповідно до потреб.

6. Зменшення кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності — у всіх видах економічної діяльності і майже у всіх регіонах України зменшується середньооблікова кількість штатних працівників.

7. Зростання обсягів вимушеної неповної зайнятості.

8. Зростання кількості працівників, попереджених про заплановане масове вивільнення.

9. Зростання обсягів і рівня безробіття.

10. Диспропорції між попитом і пропозицією робочої сили.

11. Низький рівень доходів і витрат населення.

З огляду на те, що на придбання товарів і послуг витрачається 85%, сплату податків — близько 7-10%, на накопичення нефінансових активів і приріст фінансових активів спрямовується лише 5% доходів. Таким чином, рівень доходів і заощаджень населення перебувають на дуже низькому рівні, що змушує громадян шукати інші джерела доходів, які вони можуть отримати як в офіційній сфері діяльності, так і в неформальному секторі економіки.

Таким чином, проблема бідності є найгострішою. сьогодні ряди бідних, крім традиційно малозабезпечених верств населення (пенсіонерів, багатодітних та неповних сімей, інвалідів), поповнюють працюючі громадяни з низьким рівнем доходів. Як наслідок, щоб мати додаткові доходи для фінансового забезпечення свого життя, значна частина населення України змушена вдаватися до пошуку додаткових джерел заробітку в неформальному секторі економіки. Незважаючи на складну ситуацію на ринку праці, державна служба зайнятості забезпечила виконання завдань зі сприяння зайнятості населення та підбору кадрів для роботодавців.

Так, кожен другий колишній безробітний відкрив власну справу у сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів, кожен десятий — в професійної, наукової і технічної діяльності, стільки ж в сільському, лісовому і рибному господарствах. З метою допомоги у професійному самовизначенні, підвищенні мотивації до праці, орієнтації на професії, які є затребуваними на РП,

профорієнтаційними послугами державної служби зайнятості була надана допомога внутрішньо переміщеним особам. Для забезпечення відповідності професійно-кваліфікаційного рівня громадян, які шукають роботу, вимогам роботодавців, державна служба зайнятості організує професійне навчання безробітних.

Формування повноцінного ринку праці в Україні вимагає створення всіх умов для ефективного функціонування економіки. Важливою проблемою, яка ускладнює ситуацію на ринку праці, є поширення неофіційної і тіньовий зайнятості[6].

З одного боку, діяльність тіньового сектора є важливою для значної частини українців, оскільки забезпечує їх робочими місцями. Однак підприємства, що працюють в цьому секторі, не платять податки, що збільшує податкове навантаження на офіційний сектор, знижує ефективність його функціонування і, отже, звужує можливості розвитку, стримує процеси створення нових робочих місць, підвищення заробітної плати працівникам. Зниження бази оподаткування внаслідок зростання масштабів тіньового сектора призводить до збільшення дефіциту бюджету, зниження соціальних витрат і негативно позначається на життєвому рівні населення. З огляду на це, важливим завданням державної політики є сприяння переходу діяльності тіньового сектора в офіційну економіку, що, крім іншого, перешкоджає поширенню корупції, яка призводить до неефективного функціонування державного механізму, звуження перспектив забезпечення реального економічного зростання як передумови продуктивної зайнятості.

Є певні надії, що дані зміни будуть спрямовані на забезпечення гідною роботою населення незалежно від місця проживання, стимулювання економічної активності населення, розвиток і реалізацію трудового потенціалу, що в подальшому стане вагомим чинником економічного зростання.

Розвиток ринку праці України обумовлено загальними тенденціями розвитку світового ринку праці, а отже проблеми, що виникають в процесі його функціонування не можуть бути вирішені у відриві від загальносвітових тенденцій. Узгодження механізмів державного регулювання і механізмів саморегулювання на ринку праці і

його складових вимагає обліку, як особливостей сучасного економічного і соціального розвитку України, так і накопиченого світового досвіду їх регулювання в умовах глобалізаційних процесів. У зв'язку з цим для розуміння процесів, що відбуваються у світовій економіці, а також для вибору на цій основі відповідного вектора розвитку національного ринку праці та формування відповідного механізму його регулювання необхідно дослідження світових тенденцій розвитку соціально-трудових відносин.

Істотний внесок у дослідження проблем, пов'язаних з визначенням інтеграційних векторів реалізації міжнародного співробітництва і розвитку світового ринку праці, зробили відомі вчені Б. Баласса, А. Жіріцкій, Х. Злотник, І. Івахнюк, В. Іонцев, Ю. Макогон, Б. Олін, А. Поручик, Н. Рідванов, Р. Робсон, А. Філіпенко, Е. Хекшер, Р. Цвіля, А. Шнирков та ін.. Незважаючи на великий обсяг робіт, присвячених дослідженню світового ринку праці, для України залишається актуальним аналіз тенденцій розвитку вітчизняного ринку праці в розрізі світових тенденцій розвитку ринків праці.

Ступінь розвитку економічних відносин в державі має безпосередній вплив на показники зайнятості, безробіття та ефективності праці. Протягом 2009 року спостерігається зниження продуктивності праці на 1,4 п. п. в порівнянні зі збільшенням на 3,3% в 2007 році. У розвинених країнах і державах Європейського Союзу в 2009 році зайнятість і продуктивність праці знизилася, а вплив на рівень зайнятості був більш істотним, ніж на продуктивність праці. На відміну від цього, в Центральній і Південно-Східній Європі (не члени ЄС) і СНД, як зайнятість, так і продуктивність знизилася в 2009 році, при цьому вплив на продуктивність праці було набагато більш значним. У Східній Азії, Південній Азії та Північній Африці, темпи зростання зайнятості і продуктивності залишилися позитивними в 2009 році. У Південно-Східній Азії і Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці і Карибському регіоні, на Близькому Сході і в Африці на південь від Сахари зростання продуктивності праці було негативним в той час як зростання зайнятості залишався позитивним.

Таким чином, можна зробити висновок, що світовий економічний спад найбільш сильний негативний вплив справив на ефективність трудової діяльності в країнах центральної, Південно-східної Європи і СНД, що безумовно має негативні наслідки як для економічної, так і для соціальної сфери держав. Тому лаг в три квартали між світовими змінами і наступними змінами в економіці України може дозволити заздалегідь реагувати на ці зміни і формувати відповідну економічну політику, запобігаючи тим самим можливі негативні наслідки.

2.3. Міграційна привабливість регіонів України: Індексний огляд

Завдяки внеску Міжнародної організації з міграції люди живуть в безпрецедентний період мобільності. У 2017 році частина глобального іммігрантського населення перевищить 1 мільярд. Мігруючі потоки в Україні стали невеликою частиною населення віддалених районів. Разом з іншими сторонами створити українську імміграційну систему і інтегрувати її в нову міжнародну структуру для взаємопов'язаного економічного обміну, просування і розвитку. На даному етапі, в ім'я жартів про нові твори мистецтва, було здійснено велику кількість регіональних перекладів, і одна з важливих сторін вилілася в міжрегіональний трансфер, який є еталоном на ринку кулінарії[29].

Завдяки грошовим переказам, заощадження та інвестиційним можливостям трудових іммігрантів у іммігрантів є потенціал для встановлення тісних зв'язків. Однак через нинішню віку харчування, як людського, соціального і фінансового капіталу трудових іммігрантів, розвиток України може бути краще, ніж перемога. Як створити владу на національному, регіональному та культурному рівні, як заробляти гроші і активно переводити копійки трудових іммігрантів в Україну для подальшого розвитку? Скільки відвідувань Уряду, парламенту, приватного сектора і силосних мігрантів в

Україні, як створити ідею для продуктивного і успішного переїзду в Україну і активно перетікати в самі трудові мігранти, в лікарні?

З огляду на безпрецедентний глобальний потік трудової міграції, діаспори та міжнародного духу, вони грають важливу роль в економічному розвитку країни. Цей дух може зробити контакти, оточити, а знання і ресурси менш важливими для країни. В цьому році стає все більш очевидним, що ресурси можуть бути більш ефективними для досягнення перемоги в гуманітарному, інтелектуальному, економічному, соціальному і культурному розвитку країни. В результаті імміграції Україна завжди була донором робочої сили в області економічного розвитку, і завдяки пожертви ООН цінність України для імміграції досягне восьмого місяця світу. Основним показником оцінки міграції є сальдо міграції. Аналіз значення цього індикатора дозволяє побачити деколи тимчасового періоду зміни українського незалежного погодинного тренда розвитку.

Дефіцит працездатного населення традиційно зберігається лише в столиці, яка майже втричі випереджає інші регіони за міграційною привабливістю, а також у Київській, Дніпропетровській та Полтавській областях. Вони є основними стрижнями залучення людських ресурсів до української міграційної системи. До третього кластеру було включено лише Донецьку область, яка включала регіони зі змінною міграційною привабливістю серед регіонів України. Донбас, маючи значні природні ресурси та промислові можливості, завжди користувався великим попитом на робочу силу.

Однак загострення військово-політичної ситуації на сході України у 2014 році не тільки унеможливило діяльність багатьох підприємств, але й загрожувало безпеці життя та здоров'я цивільного населення і, як наслідок, зменшило привабливість міграції. Отримані результати підтверджують, що основними мотивами, що визначають міграцію населення, є насамперед економічні причини. Серед них регіональні ринки праці є найбільш важливими для оцінки привабливості країн. Вони формують напрямки міграційних потоків, іншими словами, є своєрідним регулятором інтенсивності територіальних рухів та головною умовою створення територіальної міграційної системи.

Оцінка міграційної привабливості регіонів України є першим кроком до визначення основних механізмів регулювання міграційних процесів. Закономірності міграційної політики полягають у тому, що вона торкається проблем у різних сферах суспільного життя.

Проблеми масової еміграції громадян за останні 10 років спостерігаються у багатьох країнах світу, включаючи Центральну та Східну Європу. Відразу після отримання членства в ЄС нові держави-члени пережили масштабні хвилі еміграції до більш розвинених країн, які пропонували більш високі доходи. Глобалізація відіграє значну роль в активізації міграції через розвиток інформаційно-комунікаційних та транспортних технологій, попиту на дешеву робочу силу на ринках праці розвинених країн, а також високого рівня безробіття в слаборозвинених країнах[1].

Соціально-економічний розвиток країни є не лише передумовою сучасної масової міграції, а й визначає її напрямки, впливає на мотиви міграції та рішення щодо міграції. Отже, глобалізація є однією з головних тенденцій сучасної міжнародної міграції. Окрім глобалізації, вчені виділяють такі тенденції, як якісні зміни у глобальних міграційних потоках; вирішальна роль економічної міграції перед робочою силою; зростання нелегальної міграції; збільшення та розширення географії вимушеної міграції; зростання ролі міжнародної міграції в демографічному розвитку розвинених країн; фемінізація міжнародної міграції; подвійний характер міграційної політики на національному, міжнародному, регіональному та глобальному рівнях.

Наприклад, такі тенденції, як збільшення та розширення географії міграції, характеризуються збільшенням міжнародних міграційних потоків з менш розвинених в економічно розвинені країни. Однак не лише економічні фактори призводять до збільшення міграції, яка також може бути спричинена політичними кризами та військовими діями. Таким чином, "європейська міграційна криза" (2012-2015 рр.) Була спричинена збільшенням міграційних потоків до високорозвинених європейських країн із країн третього світу, де відбувалися бойові дії. Військові конфлікти в цих країнах призвели до глибокої економічної кризи, яка супроводжувалась низьким

рівнем ВВП та заробітної плати, високим рівнем безробіття та поширенням бідності тощо.

Більшість мігрантів та біженців, які прибули в європейські країни з цих територій (із Сирії, Афганістану, Іраку, Пакистану, Косово, Еритреї, Марокко та України), як правило, не мали професій та кваліфікації, а їх менталітет суттєво відрізнявся від європейського один. Більшість біженців вивезли такі країни, як Німеччина, Угорщина, Швеція, Італія, Франція та Греція, що мало більше негативних наслідків від нелегальної міграції, ніж інші країни. Однак жодна країна не може самостійно вирішити проблему збільшення та розширення географії вимушеної міграції без комплексної європейської програми надання притулку біженцям.

Сьогодні міжнародна міграція охоплює багато країн та регіонів, роблячи їх взаємозалежними від міграційних потоків. Водночас зміни в міграційній політиці однієї країни можуть вплинути на ситуацію з міграцією в інших країнах. Однак міжнародна міграція робочої сили може бути фактором економічного зростання, про що свідчать історичні факти. Таким чином, у 1950–1960-х роках саме іммігранти відіграли важливу роль у відбудові Західної Європи. Після Другої світової війни трудова міграція набула статусу одного з основних засобів вирішення демографічних проблем у сфері трудових ресурсів держав-членів ЄС[25].

Наприкінці ХХ століття на ринках праці спостерігалось безробіття, тоді як бракувало кадрів у готельному бізнесі, торгівлі та машинобудуванні, хімічній та легкій промисловості, банківській, машинобудівній та інших. З метою збільшення трудового потенціалу країн-імпортерів створені сприятливі умови для залучення та перебування необхідних категорій іммігрантів у Великобританії, Швеції, Німеччині та інших європейських країнах.

В останні десятиліття мігранти допомогли заповнити нестачу робочої сили в інформаційних технологіях, машинобудуванні, туризмі, навчанні, охороні здоров'я, сільському господарстві та інших секторах. Ці галузі економіки потрапили в залежність від іммігрантів, що не є тимчасовим явищем.

Враховуючи позитивні наслідки міграційного процесу, можна сказати, що трудова еміграція для громадян будь-якої країни стає ефективним засобом зайнятості, гарантованого доходу, самореалізації, що в цілому сприяє включенню країни на світовий ринок праці, середньому класу та інтеграція у світову спільноту.

Висновки до розділу 2

Отже, перш ніж розглянути, як впливає міжнародна міграція (Див. додатки Б.2, В3) економічного розвитку країни, безпосередньо враховувались наступні показники, як ВВП, ВВП на душу населення, зайнятість, безробіття та інфляція продемонстрував значне збільшення у 2015 році порівняно з роком приєднання

В 1,5 рази. Також під час дослідження також було помічено, що після вступу ЄС, хоча не всі країни ЦСЄ покращили та скоротили імміграцію. Показники еміграції, і все ж обидва показники продемонстрували значне зростання кожна з країн. Крім того, за допомогою кореляційного аналізу було визначив, що процес еміграції та імміграції має досить великий вплив на економічні показники, і в кожній країні фактор впливу має особливості як з точки зору кореляційного аналізу еміграції, так і імміграція.

РОЗДІЛ 3.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В УКРАЇНІ

3.1. Соціально-економічні фактори зовнішньої міграції та її вплив на економічний розвиток України

Населення України протягом 2020 року зменшилось на 315 тис. Осіб і досягло 41,59 млн. Українців, повідомляє Державна служба статистики. На 1 січня 2021 року в Україні проживало 41 588,3 тис. Осіб. Зазначається, що кількість смертей в Україні значно перевищує кількість дітей, народжених живими (47 живонароджених на 100 загиблих українців).

Водночас минулого року населення зменшилось переважно за природних причин (616 825 смертей), а міграція за кордон мало вплинула на населення нашої країни (лише понад 9 000 українців мігрували протягом року). Водночас у 2019 році кількість мігрантів зросла більш ніж удвічі (21 500), а кількість українців у цілому зменшилась на 250 780 осіб, що на 63,2 тис. Менше, ніж у 2020 році. Загальна кількість українців, які проживають за межами рідної країни. У 1990 році: 6,893 млн — у 2019 році: 4,963 млн; Відсоток мігрантів від загальної чисельності населення України. У 1990: 13,4% — у 2020: 11,3%;[46]

За останні роки міграційні потоки з України зазнали радикальних змін, але змінили не стільки масштаби, скільки напрямки та співвідношення зворотної та незворотної міграції. І такі перетворення спричинені зовнішніми, а не внутрішніми подіями. Орієнтація на модель економіки з дешевою робочою силою, трактування низької заробітної плати як головної конкурентної переваги України зберігається дуже довго, а вплив низьких заробітних плат на мотивацію трудової міграції постійний.

Натомість змінився попит на українську робочу силу, змінилися умови працевлаштування за кордоном

За 2,5 десятиліття потоки робочої міграції з України майже вдвічі зменшились між Росією та Європою, при цьому біржі праці з Росією мали яскраво виражений циркулярний характер, і більшість українських робітників у європейських країнах намагалися залишитися там якщо не назавжди, то принаймні надовго час.

Все різко змінилося з початком збройного конфлікту на Донбасі та відповідного різкого погіршення відносин між двома країнами — кількість бажаючих працювати в Росії різко впала. Однак, хоча з початку російської військової агресії минуло чотири роки, більшість українців вважають працевлаштування на території країни-агресора цілком нормальним: 63% виправдовують таку практику і лише 22% категорично не приймають її. Безперечно, на переорієнтацію потоків впливає і той факт, що можливості заробляти в Росії значно поступаються можливостям європейських країн. І хоча в 2014-2015 роках потік мігрантів з Донбасу та Криму до Росії навіть збільшився, зараз деякі місцеві жителі, які були змушені покинути свої домівки через загрозу життю, руйнування житла, втрату роботи тощо, та переїхали до інших регіонів України часто формує вторинний потік до економічно розвинених країн.

Основним мотивом є бажання заробити більше, зокрема на придбання / оренду житла. Але бажання уникати призову на військову службу не можна ігнорувати.

Однак головним фактором переорієнтації міграційних потоків була зміна ситуації традиційних отримувачів української робочої сили, особливо зміна попиту та пропозиції на їхніх ринках праці, економічна доцільність збільшення кількості учнів у професійно-технічній освіті та спрощення процедури для іноземців. Українці, дозволи на роботу / навчання. Складна ситуація на ринках праці більшості східноєвропейських країн, головним чином через відтік значної частини їхніх громадян на заробітки в більш розвинених економіках з вищою заробітною платою та кращими перспективами, змушує спростити процедури працевлаштування та зменшити вимоги до робочої сили.

Якщо кілька років тому роботодавці в Польщі, Чехії та Словаччині наймали переважно досвідчених кваліфікованих робітників (за винятком випадків, коли потрібна була некваліфікована робоча сила), то зараз вони навіть погоджуються навчатися/перекваліфікуватися за свій рахунок протягом 1-2 місяців. До цього додалося отримання безвізового статусу і, отже, можливість, по-перше, легально перебувати в європейських країнах три місяці поспіль, шукаючи підходящу роботу.

У поєднанні з радикальним спрощенням Польщею процедури отримання української робочої візи та відсутністю мовного бар'єру (принаймні в усній формі спілкування), це природно призвело до збільшення потоку трудових мігрантів з України до Польщі. До цього слід додати дуже активне заохочення освітньої міграції української молоді професійними школами в більшості країн Східної Європи (і не тільки) — відкриваються спеціальні програми, надаються гранти та стипендії, проводяться спеціальні підготовчі мовні курси[43].

Причини міграційного відтоку: населення Росії Україна постійно незадоволене власним життям та ситуацією в країні. Багато в чому це пов'язано з дійсно низьким рівнем життя та низькими показниками роботи та низькою якістю соціально-економічних перетворень. Але здається не менш важливим величезний розрив між завищеними очікуваннями в контексті наслідків Революції Гідності та фактичною ситуацією.

Так, українці сподівались на швидке збільшення доходів, покращення якості та доступності всіх державних послуг, і деякі з цих очікувань справдились. Звичайно, це не може не позначитися на фінансовій спроможності держави виконувати свої зобов'язання перед населенням. Існують також політичні спекуляції, традиційні для такої молоді демократії, як Україна, прагнення до популізму з боку політиків та патерналізм з боку великої кількості громадян.

Можливо, пояснює той факт, що очікування більшості населення пов'язані із зовнішніми діями (уряд, президент, місцева влада, за допомогою міжнародних структур та/або провідних країн), а не з бажанням діяти самостійно, пояснює деяка

занижена оцінка доходу та власного статусу. Однак в середньому українці набагато більше задоволені власним життям, аніж ситуацією в країні в цілому. Зрозуміло, що на оцінки власного життя впливає особистий досвід, а пересічний українець формує уявлення про ситуацію в країні із засобів масової інформації, які здебільшого надають негативну інформацію.

Звичайно, низькі оцінки власного та соціального існування пробуджують бажання змін. На жаль, значна частина активного, мобільного та конкурентоспроможного населення пов'язує можливість радикальних змін із зовнішньою міграцією, і загальна низька оцінка ситуації в країні та їхнього індивідуального життя, накопичена індексом соціального забезпечення, стала бажанням багатьох українців, особливо молоді.

Активні та конкурентоспроможні, їдуть за кордон на постійне проживання або на роботу чи навчання. Однак лише 62% з 7% українців, які мають намір виїхати на тривалий період (більше трьох місяців) протягом наступних шести місяців, вживають необхідних заходів (4,5% від загальної кількості населення 18+) — це приблизно 1,5 мільйона людей 18 – 64 років. Безперечно, це значна кількість населення.

Фактори трудової міграції суттєво відрізняються від мотивів переїзду на постійне місце проживання — тут домінує мотив прагнення до гідного доходу. І це цілком зрозуміло: навіть беручи до уваги різну купівельну спроможність, середня зарплата в Україні складає лише третину заробітної плати в Польщі, Словаччині чи Чехії, трохи більше половини в Португалії, Греції чи Росії, і принаймні приблизно половина в більшості європейських країн).

Однак люди часто перебільшують значення економічних факторів. У цьому контексті варто звернути увагу на Польщу, яка є не лише центром залучення українських робітників, а й визнаним лідером у Східній Європі за темпами та якістю реформ, з точки зору економічного розвитку загалом. Незважаючи на все це, незважаючи на задоволення поляків своєю владою, рівнем життя та ситуацією в країні, більшість із них їде до більш розвинених країн ЄС у пошуках кращої роботи, більш

високих доходів та кращого життя. Польські роботодавці шукають українських робітників, які б замінили емігрантів та заповнили їх вакансії.

Більш-менш порівнянний заробіток із сусідніми країнами заробляють в Україні IT-працівники та далекобійники. У більшості професій заробітна плата в Україні в 2-3 рази нижча, ніж, наприклад, у Польщі, країні, яка концентрує основну масу українських трудових мігрантів. Найбільший розрив спостерігається в медицині: середня офіційна зарплата лікаря в Україні становить 6-10, а медсестер у 6-8 разів нижча, ніж у сусідній Польщі.

Відповідно, цю причину зазначили 72% тих, хто хотів би працювати за кордоном (другу найпоширенішу причину різницю в умовах праці — зазначили лише 20%). Дійсно, переважна більшість (81%) робітників-мігрантів, які повертаються в Україну, задоволені своїми іноземними заробітками, при цьому 79% (83% у Польщі та 66 в Італії) витрачають менше чверті своїх заробітків. Оскільки середньомісячна заробітна плата працівника-мігранта в Італії становить 937 доларів. У США, 793 в Чехії та 584 у Польщі, різниця пов'язана з різницею в заробітках, а не з умовами життя.

Швидше за все, економічні фактори — безумовно, дуже важливі - діють у певному психічному середовищі, що збільшує або зменшує їх вплив. Таким чином, різні популяції мають різний потенціал мобільності, досить стабільний та інерційний. Ті соціальні зв'язки, які виступають проти переходу до нижчого статусу, але більш високооплачуваної роботи в Україні, не тільки не впливають на готовність працювати на некваліфікованих роботах за кордоном, а й посилюють її. Те саме стосується освіти в середніх професійних закладах.

Таким чином, незважаючи на очевидний дефіцит кваліфікованих робітників на українському ринку праці майже за всіма спеціальностями, попит на професійно-технічну освіту залишається надзвичайно низьким: планується отримувати лише 15% учнів школи, тоді як 84% призначені для вищої освіти, 72 % молодих людей, які хочуть здобути вищу освіту, обмежитися професійно-технічною освітою, не погодилися б навіть із вищою зарплатою та стабільністю. Українська молодь охоче претендує на

робітничу професію, наприклад, у Польщі. Очевидно, що будь-яке навчання за кордоном сприяє соціальному статусу як молоді, так і їх батьків, тоді як навчання у професійно-технічних навчальних закладах, навпаки, суттєво знижує його.

Наслідки широкомасштабної міграції. Оцінюючи наслідки трудової міграції для України, найважливішою складовою є відношення до повернення та їх реалізація. Якщо тимчасова відсутність має позитивні та негативні наслідки, то залишити Україну назавжди майже виключно негативно. І в цьому контексті бажання 65% потенційних трудових мігрантів повернутися в Україну, навіть якщо вони мають постійну роботу за кордоном, видається дуже оптимістичним. Звичайно, наміри можуть змінитися, але настрої тих 23%, які не повернуться, не обов'язково збудеться. Враховуючи, що 41% українських трудових мігрантів у 2015-2017 рр. Не досягли віку 35 років, і лише 20% - старше 50 років, неминучими наслідками масштабного відтоку економічно активного населення будуть:

- відсутність робочої сили на місцевих ринках праці спочатку за окремими професіями, а потім загалом;
- прискорення демографічного старіння і, відповідно, збільшення навантаження на працездатне населення;
- збільшення депопуляції, швидкість якої була найвищою в Європі за 25 років.

Навряд чи ринки праці східноєвропейських країн більше не потребуватимуть додаткової робочої сили в осяжному майбутньому, тобто, швидше за все, це підтримка високого попиту на українських робітників. І вітчизняний уряд не має важелів впливу на ці процеси, на відміну від зменшення кількості бажаючих працювати за кордоном.

Тому, мабуть, єдиним способом зменшити масштаби трудової міграції з України є збільшення заробітної плати щонайменше до 70-75% своїх колег, звичайно, без втрати роботи. Навіть сьогодні інвестори (особливо іноземні) стикаються з проблемою найму місцевих робітників, навіть якщо вони пропонують зарплату в 150-200% від середньообласної. Безперечно, існує ще одна база орієнтації: інвестор порівнює свої

пропозиції з офіційною зарплатою, а населення — зі своїм потенційним доходом від господарської діяльності, включаючи тінь. Це також демотивує офіційний ризик втрати субсидії на оплату житлово-комунальних послуг.

Обмежена пропозиція робочої сили майже неминуче стане перешкодою для розвитку як бізнесу, так і економіки в цілому. Однак наслідки міграції робочої сили не обмежуються ринком праці. Страждають сімейні стосунки - багато шлюбів руйнуються через тривалу або систематичну відсутність одного з подружжя. Іноді обидва батьки залишають неповну сім'ю, а діти залишаються з бабусею та дідусем (старшою сестрою, старшим братом, іншим родичем), тобто без піклування батьків. Зрозуміло, що такі діти, без прикладів нормального сімейного життя, майже неминуче матимуть проблеми у майбутніх шлюбах.

В даний час важко відокремити ймовірні помилки інформації від реальних тенденцій. Однак зрозуміло, що відсутність хоча б одного з батьків не може не позначитися на світогляді дитини. Це було важливо за відсутності зв'язку між розміром пенсії та сумою внесків, що сплачуються до Пенсійного фонду України, але тепер, коли соціальна пенсія призначається у старшому віці та менша за пенсію за працевлаштуванням, це може стати важливо. Крім того, більшість працівників не мають повного соціального пакету за кордоном - це абсолютно неминуче з точки зору нелегальної зайнятості та загалом з точки зору легальної[39].

У свою чергу, такий неадекватний соціальний захист часто спричиняє проблеми з компенсацією втрат доходів працівникам через виробничий травматизм / інвалідність, лікування та подальшу реабілітацію. Відповідно, деякі з цих проблем переносяться на "територію походження мігрантів". Найбільш гострі загрози для майбутнього країни пов'язані з освітніми міграцією, оскільки наявність ступеня значно спрощує працевлаштування в європейських країнах, не тільки в сусідні країни. Це означає не просто втрату робочої сили, а зменшення демографічного потенціалу українського суспільства, прискорення процесу демографічного старіння тощо. Наразі навчальні заклади багатьох європейських країн охоче запрошують українців та часто надають

певні пільги для вступу оплата навчання, проживання, користування лабораторіями, бібліотеками, спортивними спорудами. Відповідна реклама ведеться дуже активно, часто агенти працюють безпосередньо в школах.

Крім того, упередження щодо робітничих професій, зокрема через їх низький соціальний статус, не поширюється на інші країни — українці не вважають таку роботу за кордоном неприйнятною для себе та своїх дітей. Більше за все, існує загальна повага до будь-якого легального працевлаштування місцевого населення, з одного боку, та відсутність міцних соціальних зв'язків між українцями, з іншого. Основною складовою наслідків розповсюдження трудової міграції є кошти, які надходять в Україну та допомагають вижити не лише своїм безпосереднім одержувачам, а й цілим населеним пунктам. За даними Національного банку України, у 2017 році приватні трансферти склали 9,3 млрд доларів. США, тобто 8,4% ВВП.

Це в чотири рази перевищує чистий приплив прямих іноземних інвестицій, який становив 2,3 млрд. Звичайно, на відміну від ПШ, лише невелика частина приватних грошових переказів йде на відкриття бізнесу, але кожна гривня, витрачена в Україні, так чи інакше працює на вітчизняну економіку. Навіть якщо гроші витрачаються на поточне споживання, це збільшує сукупний платоспроможний попит і, отже, створює умови для заробітку (звичайно, не завжди легального) для досить широкої аудиторії.

Досить проаналізувати територіальну диференціацію нових будівель у сільській місцевості, зокрема, звернути увагу на різницю між населеними пунктами, багато жителів яких працюють за кордоном, та тими, де практично немає робітників. З огляду на нерівномірний розподіл як приватних грошових переказів, так і прямих іноземних інвестицій, слід зробити висновок, що принаймні ті місцеві громади, з яких багато людей виїжджає на роботу, отримують безумовні вигоди. Слід також мати на увазі, що ті, кому не подобаються можливості українського ринку праці, виїжджають за кордон, хто вважає за краще працювати нелегально, часто реєструючись у службі зайнятості та вимагаючи різних видів соціальної допомоги.

В контексті еміграції ця категорія зменшує загальний тиск на систему соціальної підтримки та зменшує штучну конкуренцію за роботу - наявність значної кількості зареєстрованих безробітних, які насправді не хочуть працювати, лише провокує низьку заробітну плату. Отже, наслідки масштабної трудової міграції дуже різні. Значимість та наслідки кожного конкретного виду міграції слід оцінювати з урахуванням інтересів світового розвитку, країни походження мігрантів та їх сімей. Сучасна зовнішня міграція українців складається з шести компонентів (рис. 3.1):

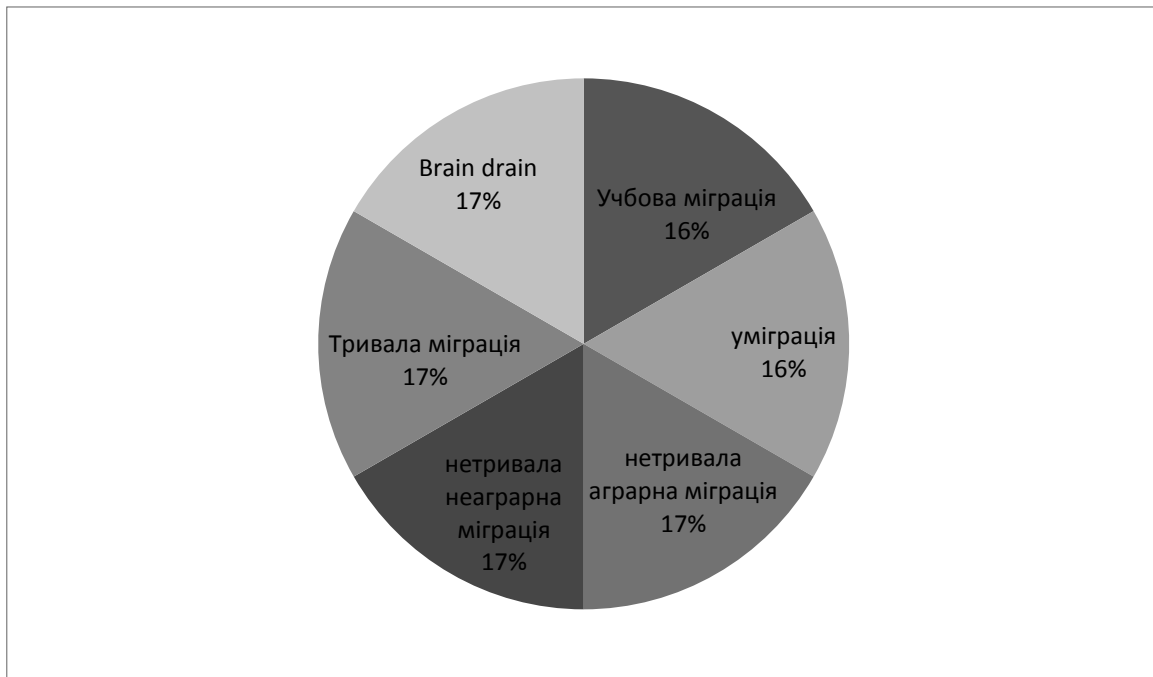

Рис. 3.1. Складові сучасної зовнішньої міграції українців

Примітка. Побудовано автором за власними дослідженнями

Потоки зовнішніх міграцій зображено в додатку (Е.2). Наприклад, прагнення вчених виїхати є наслідком не лише низького заробітку, а й неприйняттого ставлення уряду та суспільства до науки, відсутності можливостей придбати необхідне обладнання, літературу, взяти участь у різноманітних наукових форумах тощо. Щоб зменшити масштаби освітньої міграції, українські навчальні заклади повинні модернізувати свої навчальні програми, полегшити контакти студентів з потенційними роботодавцями, створити справді потужні науково-дослідні центри, забезпечити

можливості для індивідуального навчання та дозвілля, тобто стати реальною альтернативою іноземним установам. З огляду на широко розповсюджену практику безкоштовного навчання іноземців у сусідніх країнах, необхідно застосовувати більш системний підхід до самого існування та значення контрактної форми навчання в Україні.

Дуже важливо налагодити систематичну співпрацю з українськими заробітчанами, навіть з тими, хто вже кілька років працює за кордоном і взяв туди всю свою сім'ю, включаючи дітей та батьків похилого віку. Ці люди в основному досі почуваються українцями, зберігають українське громадянство та українську мову.

Тому надзвичайно важливо підтримувати їхні почуття та допомагати у їх здійсненні, зокрема, організовуючи навчання дітей в українських школах за українськими підручниками та програмами. Ми сподіваємось, що хоча б невелика їх частина повернеться в Україну. Але навіть якщо цього не станеться, ці люди представлятимуть позитивний імідж України за кордоном, що надзвичайно важливо. Загалом, здається, що Україна, в першу чергу завдяки своєму географічному розташуванню, клімату, природним ресурсам, доброзичливому населенню, добре розвиненій інфраструктурі тощо, має всі шанси піти шляхом середземноморських країн, особливо Італії, які вже давно донори в більш розвинені країни, але потім стали реципієнтами і почали приймати робочу силу не тільки з бідних країн Азії та Африки, але і з досить розвинених і ще більш заможних європейських країн. Необхідними умовами для цього є наявність конкурентоспроможних робочих місць з прийнятними умовами та заробітною платою, політична стабільність у країні та позитивна динаміка рівня та якості життя.

3.2. Регіональна диференціація як чинник міграційних потоків з України

В даний час Україна продовжує розробляти законодавство про міграцію персоналу і, зокрема, державну міграційну стратегію. В рамках заходів, спрямованих на лібералізацію візового режиму з ЄС, 5 листопада 2015 року було прийнято Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» [66]. Закон визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном та членів їх сімей. Дослідники зазначають, що права та гарантії, закріплені в цьому законі, мають здебільшого декларативний характер, оскільки вони не встановлюють відповідальності держави за невиконання своїх обов'язків і не створюють можливостей для робітників-мігрантів захищати свої трудові та інші права в приймаючій країні. Україна. Таким чином, реалізація державних гарантій консульської допомоги мігрантам, задоволення національних та культурних потреб вимагає додаткового бюджетного фінансування, що не є пріоритетом країни в умовах дефіциту державного бюджету[30].

Закон передбачає відповідальність за сприяння реінтеграції робітників-мігрантів до центральних та місцевих органів виконавчої влади, проте заходи щодо сприяння реінтеграції мігрантів обмежуються наданням інформації про можливості працевлаштування в Україні та пошуку житла, а також встановлення еквівалентності професійних та освітніх кваліфікацій. Термін "репатріація" не визначений і не використовується законодавством. Крім того, недоліком Закону є невирішене питання виплати пенсій працівникам, які отримували пенсії за кордоном. 12 липня 2017 року було видано розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року".

Метою державної міграційної стратегії є формування та реалізація державної міграційної політики, яка сприяла б прискоренню соціально-економічного розвитку, позитивно впливала на консолідацію та безпеку держави, відповідає потребам економіки в робочій силі та відповідає міжнародним стандартам та зобов'язанням

Україно, приведи українську політику та законодавство Європейського Союзу. Сфери реалізації стратегії включають зменшення адміністративних бар'єрів для свободи пересування населення України; запровадження системи ідентифікації населення для спрощення видачі документів, що посвідчують особу; зменшення залежності медичних та адміністративних послуг, суми комунальних платежів від місця реєстрації особи та кількості зареєстрованих осіб. Використання біометричних проїзних документів повинно підвищити рівень безпеки дорожнього руху, збільшити можливості зменшення нерегульованої міграції та боротьби зі злочинністю. Враховуючи переваги залучення до економіки кваліфікованих фахівців з-за кордону, Державна стратегія міграційної політики зосереджується на гнучкому формуванні імміграційних квот для іноземних громадян, заходах щодо їх інтеграції в українське суспільство, перегляді регулювання дозвільної системи для працевлаштування іноземців. Досвід розвинутих країн із залучення трудових мігрантів певного рівня кваліфікації може бути використаний при формуванні дозвільної системи для в'їзду іноземних громадян на територію України. Система Європейського Союзу є успішним прикладом такої вибіркової політики щодо трудових мігрантів. Існують як загальноєвропейські директиви, що регулюють інтенсивність та напрямки міграційних потоків, так і національні програми залучення кваліфікованих та дефіцитних працівників до економіки.

У 2009 році ЄС прийняв Директиву, яка передбачає для людей, які хочуть працювати в ЄС і не є громадянами однієї з країн ЄС, так звану блакитну карту - посвідчення на тимчасове проживання та працевлаштування. Карта була створена для задоволення потреб країн ЄС у висококваліфікованих спеціалістах із США, Канади та третіх країн. Кожна країна має певну кількість квот на видачу таких дозволів.

Кожна країна має певну кількість квот на видачу таких дозволів. Блакитна карта не лише дає людині можливість легально працювати в європейських країнах, а й вільно пересуватися в Шенгенській зоні, здобувати освіту, отримувати зарплату на рівні громадян ЄС (принаймні в 1,5 рази перевищує середню заробітну плату в країні) та

соціальні виплати, а також спрощує возз'єднання сім'ї та отримання статусу "постійного резидента ЄС" після 5 років перебування в Союзі.

Умовою отримання блакитної картки є відсутність громадянства ЄС, вищої освіти чи великого досвіду роботи, підписаного трудового договору чи офіційної пропозиції про роботу. Слід зазначити, що існування системи блакитних карток не блокує доступ до ринку праці деяких європейських країн для менш кваліфікованого персоналу. Таким чином, найбільш відкритою та ліберальною є система вербування Швеції з країн, що не входять до ЄС. Підхід Швеції полягає в тому, що розмір і структура працівників-мігрантів повинні відповідати потребам роботодавців, беручи до уваги ступінь, на якому ринок праці в країні в даний час вимагає високо або низькокваліфікованих працівників. Такий підхід до трудової імміграції у Швеції був прийнятий у грудні 2008 року, коли були розроблені певні положення про міграційну політику, які сприяли працевлаштуванню висококваліфікованих іноземних ІТ-спеціалістів, яких не вистачало у Швеції, та низькокваліфікованого персоналу для сільськогосподарських робіт. Статистика показує, що за 5 років після прийняття державної програми кількість мігрантів з третіх країн зросла з 14 260 у 2008 році до 18 530 у 2012 році, проте в цій групі частка людей на висококваліфікованих посадах зросла з 14% до 25%.

Таким чином, можна зробити висновок, що реформа позитивно вплинула на залучення висококваліфікованих кадрів, незважаючи на те, що прийнята політика не націлена на цю групу мігрантів. Навіть після того, як Швеція впровадила Директиву ЄС про Блакитну карту 1 серпня 2013 року, країна дотримується основних положень національного законодавства у галузі міграційної політики. Аналіз ринку праці України показує, що найбільший попит у 2017 році був на працівників технічного обслуговування машин та кваліфікованих робітників з інструментами. Оскільки цих професій бракує на національному ринку праці в Україні, деякі вакансії можуть бути заміщені іноземцями[16].

Таким чином, для України важливо залучати не лише висококваліфікованих спеціалістів, а й робітників, тому система регулювання кількості та якості міграційних потоків повинна здійснюватися за шведською системою, яка враховувала б потреби роботодавців та покрити дефіцит низькокваліфікованих робітників. Кінцевою метою реалізації заходів щодо регулювання міграційних потоків з України має бути не зупинка трудової міграції, чого неможливо досягти в умовах глобалізації та вільний доступ до інформації на ринках праці, а запровадження ефективного механізму для трудових мігрантів та тимчасових незворотних емігрантів.

Для заохочення та спрощення процесу рееміграції важливим завданням є розробка механізму зарахування стажу працівника, отриманого під час роботи за кордоном, з метою отримання особою права на отримання пенсії. З цією метою слід укласти двосторонні угоди між Україною та основними країнами-реципієнтами української робочої сили про взаємне зарахування трудового стажу, а також між Україною та країнами походження мігрантів, які працюють в Україні. За даними Міністерства соціальної політики, Україна має двосторонні міжурядові угоди про працю, зайнятість та соціальне забезпечення з 10 країнами (Болгарія, Естонія, Іспанія, Латвія, Лівія, Литва, Португалія, Польща, Словаччина та Чеська Республіка), міжурядові угоди з 12 країн (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, В'єтнам, Грузія, Ізраїль, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Росія, Швейцарія), міжвідомчі угоди з 19 країнами (Австрія, Азербайджан, Грузія, Бельгія, Болгарія, Ізраїль, Іспанія, Казахстан, Канада, Китай, Кіпр, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Росія, Словаччина, США, Чехія). Більшість із цих документів регулюють питання пенсійного забезпечення, соціального захисту мігрантів, тимчасового працевлаштування робітників у певних сферах та співпраці між окремими міністерствами двох країн. Як бачимо, питання укладення подібних угод між Україною та Італією, Німеччиною, Угорщиною та іншими країнами щодо призначення українських трудових мігрантів залишається відкритим.

Крім того, положеннями відповідних договорів мають також стати пункти про визнання отриманої освіти за кордоном мігрантами та членами їх сімей. Часто

перешкодою для повернення мігрантів на батьківщину стає відсутність у особи житла в Україні та можливості його придбання. Державна підтримка трудових мігрантів, що виявили бажання повернутися на Україну, як зазначено у Законі України «Про зовнішню трудову міграцію», має заключатися не лише в інформаційній підтримці мігрантів щодо можливостей придбання чи оренди житла.

Стимулювати рееміграцію працівників може запровадження системи пільгового кредитування на придбання чи спорудження житла, створення міграційною службою фонду тимчасового житла для короткотермінового розміщення репатріантів на безоплатній основі. Так, як грошові перекази заробітчани є значним джерелом валютних надходжень для України, доцільно спростити механізм переказів коштів з-за кордону. Надходження значної частини переказів українських мігрантів неофіційними каналами пов'язано з високою вартістю грошових переказів та нестачею фінансової грамотності мігрантів та отримувачів переказів в Україні. Зниження вартості грошових переказів, встановлення пільгового митного оподаткування інвестиційних товарів стимулюватиме мігрантів здійснювати передачу коштів легальними шляхами. Для збільшення обсягів переказів через банківську систему доцільно розширити коло послуг для мігрантів, створити представництва чи кореспондентські рахунки банків за кордоном, передусім в країнах, де працюють багато українців.

Також існує можливість запровадження системи безкоштовного переказу заощаджень з-за кордону у випадку використання коштів на відкриття власної справи. Ефективним засобом щодо мінімізації тіньової міграції з України може стати розробка єдиної інформаційної системи щодо умов і правил легального працевлаштування за кордоном, ризиків, пов'язаних зі зміною місця проживання та зайнятості, особливостями міграційного законодавства країн-реципієнтів. Крім того, для зменшення частки нелегальних мігрантів необхідно встановити жорсткі вимоги щодо діяльності фірм-посередників з міжнародного працевлаштування. Доцільно розробити закон, який би чітко регламентував права і обов'язків усіх учасників міграційного процесу та встановлював відповідальність за порушення законодавства у цій сфері.

Крім того, доцільно налагодити співпрацю між органами державної влади, громадськими організаціями, представниками бізнесу щодо розвитку міграційної інфраструктури, оцінки необхідності залучення іноземних фахівців в економіку України, за потреби — професійної підготовки іммігрантів.

Відсутність статистичної інформації про напрямки та інтенсивність міграційних потоків значно ускладнює оцінку міграційних процесів у країні. Для проведення комплексної оцінки міграційних процесів доцільно розробити єдину автоматизовану інформаційну систему, яка б інтегрувала інформацію з різних джерел. Відповідно важливим завданням є вдосконалення системи реєстрації кількості та характеру пересувань, а також прикордонний та внутрішній міграційний контроль за роботою та підприємницькою діяльністю мігрантів. З огляду на різноманітність факторів, що впливають на рішення особи про міграцію, державне регулювання міграції кваліфікованого персоналу не повинно обмежуватися реалізацією заходів міграційної політики. Щоб запобігти відтоку кваліфікованих кадрів, діяльність держави повинна бути спрямована на загальне збільшення економіки країни та соціальний захист громадян, створення робочих місць з конкурентоспроможним рівнем заробітної плати[22].

Оскільки міграція освіти може бути передумовою трудової міграції молодих спеціалістів, важливим заходом боротьби з відтоком персоналу з України може бути вдосконалення системи освіти, поліпшення якості українських освітніх послуг, модернізація навчальних планів відповідно до потреб ринку та вища освіта логістика(Див.Додаток Г). Крім того, вдосконалення системи вищої освіти в Україні залучить студентів з-за кордону, що може стати додатковим джерелом державного доходу у вигляді оплати іноземцями освітніх послуг. Таким чином, за результатами дослідження ми можемо запропонувати наступні заходи щодо вдосконалення державного регулювання міжнародної міграції кваліфікованих кадрів в Україні.

Подальший розвиток та вдосконалення вимагає нормативної бази, що регулює міграцію персоналу. Доцільно вдосконалити Закон України "Про зовнішню міграцію

праці" та Стратегію державної міграційної політики України, зокрема, визнаючи стаж роботи мігрантів, придбаних за кордоном, пенсії, встановлюючи відповідальність державних органів за невиконання з юридичними зобов'язаннями. Закон, що регулює діяльність міжнародних посередників із зайнятості, вимагає розробки.

Для оцінки справжніх масштабів трудової міграції необхідно створити єдину інформаційну систему, яка буде збирати статистичну інформацію про масштаби та структуру міграційних потоків до України та з неї. Збір інформації про кількість та якість працівників-мігрантів повинен бути регулярним та здійснюватися за участю Державної служби зайнятості, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби, посередницьких компаній для міжнародної зайнятості.

Зміни в рівні соціально-економічного розвитку України зменшать потік еміграції українських громадян: збільшення кількості робочих місць, збільшення заробітної плати, а також вихід із військово-політичної кризи.

Для мінімізації тіньової міграції з України доцільно розробити єдину інформаційну систему про умови та правила легального працевлаштування за кордоном, ризики, пов'язані зі зміною місця проживання та зайнятості, особливості міграційного законодавства країн-реципієнтів.

Для збільшення масштабу та частки легальних грошових переказів доцільно спростити механізм приватних грошових переказів з-за кордону, допомогти зменшити вартість грошових переказів та підвищити фінансову грамотність одержувачів та відправників.

Для заохочення рееміграції доцільно запровадити механізм пільгового кредитування реемігрантів для придбання житла, а також створити тимчасовий житловий фонд для короткострокового розміщення реемігрантів. Формування дозвільної системи для в'їзду іноземних громадян на територію України повинно базуватися на потребах ринку праці України з точки зору рівня кваліфікації іммігрантів, надаючи перевагу висококваліфікованому персоналу та представникам професій з дефіцитом на ринку праці України. Для збільшення залучення іноземних

студентів доцільно вдосконалити систему української вищої освіти. Розробка та реалізація заходів міграційної політики повинні супроводжуватися роз'ясненнями представників влади широкому загалу. В даний час у суспільстві існує велика кількість негативних установок та стереотипів щодо міграції. На думку дослідника української міграції до ЄС О. Федюка, «... в Україні говорять про міграцію в контексті майже нової форми геноциду українського народу. Міграція сприймається як соціальна та національна драма. Виїзд кваліфікованих робітників та молоді з країни сприймається як "відтік мізків" і широко висвітлюється в ЗМІ як негативне та загрозове явище для країни. Набагато менша кількість публікацій містить дані про переваги міграції кваліфікованих кадрів, зокрема щодо обсягу грошових переказів, історій успіху українських підприємців, капіталу за кордон.

Феномен трудової міграції часто пов'язаний із збільшенням злочинності, вигнанням українців з робочих місць та заміщення їх дешевшою іноземною робочою силою. Відповідно, щоб змінити ставлення населення до проблеми, на державному рівні слід запровадити інформаційну політику, спрямовану на покращення іміджу мігрантів в Україні, можливо, шляхом публікації достовірної та неупередженої статистичної інформації про міграцію та виділення основних напрямків державної міграційної політики.

3.3. Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні

У питаннях регулювання міжнародної міграції варто звернутися до досвіду Німеччини, яка має довгу історію залучення іммігрантів з інших країн. Після розширення ЄС у 2004 та 2007 роках старі країни обрали іншу політику щодо прийому та перебування зовнішніх мігрантів. Наприклад, більшість країн ЄС-15 послабили обмеження щодо вільного руху робочої сили, тоді як Швеція, Великобританія та Ірландія взагалі зняли обмеження. У той же час Німеччина та Австрія зберігали

обмеження щодо мігрантів з нових країн-членів до 2011 р. Міграційна політика Німеччини була реформована за останні десять років.

Однією з найважливіших змін стало введення Блакитної картки ЄС для Німеччини в рамках німецького закону від 1 серпня 2012 року. Блакитна карта була запроваджена для конкретних цілей і надає можливість законного перебування громадян, які не входять до ЄС країни для працевлаштування. Згідно з планом Європейського Союзу, правила Блакитної картки будуть особливо чинними для висококваліфікованих робітників, оскільки Німеччина потребує такої робочої сили. З початку 2013 року випускники університетів, що не входять до ЄС, або висококваліфіковані люди можуть вийти на німецький ринок праці, якщо вони відповідають певним критеріям.

Регулювання міжнародної трудової міграції є складним процесом, оскільки на нього впливає безліч факторів та інтереси різних сторін. Коли держава забезпечує дотримання міжнародних стандартів регулювання міграційних потоків, враховуючи інтереси як держави, так і зовнішніх мігрантів, така політика сприяє усуненню демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці та формуванню позитивного іміджу на міжнародній арені. Навпаки, відсутність послідовної політики, яка охоплює всі сфери трудової міграції, провокує подальший дисбаланс, посилює соціально-економічні проблеми та може посилити нелегальну міграцію.

Регулювання міжнародної трудової міграції на міжнародному рівні здійснюється за допомогою трьох основних документів: Конвенція Міжнародної організації праці про робітників-мігрантів (переглянута в 1949 р.); Міжнародна конвенція про захист прав усіх працівників-мігрантів та членів їх сімей, прийнята в 1990 році; Конвенція Міжнародної організації праці про зловживання міграцією та рівні можливості та поводження з працівниками-мігрантами від 24 червня 1975 р. № 143 (додаткові положення), прийнята 4 червня 1975 р.[43].

Сучасний етап розвитку міграційних відносин у світі, зокрема в Україні, характеризується необхідністю цілісного розуміння посиленої динаміки та

непередбачуваності міжнародної трудової міграції, що вимагає широкого погляду на регулювання ринкових процесів, пов'язаних з цим явищем. В умовах трансформації економіки України актуальним є ряд теоретичних та практичних аспектів ефективного використання та вдосконалення механізму регулювання міграції. Перш за все звернемось до тлумачення поняття "механізм": у традиційному суб'єктивістському підході слово "механізм" використовується як система методів, прийомів та важелів.

В об'єктивістському підході він використовується як сукупність станів і процесів, що відбуваються в економічній підсистемі. В останні роки Україна зіткнулася з непередбаченими політичними та економічними проблемами, які безпосередньо вплинули на міграційну ситуацію [28]. Тому необхідно належним чином систематизувати нормативні акти та формувати єдині єдині кодифіковані нормативні акти, особливо документи, що стосуються формування, визначення повноважень та процедур державної міграційної служби та інших органів державної влади та місцевого самоврядування. На необхідність систематизації та впорядкування вказує також наявність різних органів державної влади, яким необхідно координувати свою спільну діяльність (державна міграційна служба, служба зайнятості, місцеве самоврядування, державне управління, внутрішні справи тощо). Особливого значення набуває необхідність систематичного (впорядкованого) регуляторного регулювання координаційної діяльності різних органів, оскільки на міграційні процеси найефективніше може впливати сукупність повноважень, наданих різним органам влади.

Основним нормативним документом у галузі регулювання міграційних процесів є Закон України "Про імміграцію" від 7 червня 2001 р. N 2491-III, який певним чином виконує свої завдання. Таким чином, цей закон визначає правові поняття, умови імміграції, квоти, категорії іммігрантів, встановлює повноваження органів державної влади щодо забезпечення дотримання імміграційного законодавства (Визначає повноваження лише Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади, що здійснює державну імміграцію політика, дипломатичні місії та консульства).

Крім того, цей закон визначає процедуру, видачу дозволів на імміграцію та дозвіл на постійне проживання, скасування дозволів на міграцію, депортацію. В даний час в Україні для регулювання цього процесу існує ряд нормативних актів, які можна розділити на певні категорії. Підставою для класифікації можуть бути визначені об'єкти або суспільні відносини, що регулюють ці правові документи.

На основі аналізу Конституції України, законів України та інших правових документів пропонується наступна класифікація:

- нормативні акти, що регулюють імміграцію;
- нормативні документи, що регулюють повноваження Державної міграційної служби України та інших органів державної влади та місцевого самоврядування;
- документи, що регулюють питання, що стосуються громадянства;
- нормативні документи, що регулюють перебування в Україні іноземців, осіб без громадянства, біженців;
- нормативні документи, що регулюють питання зайнятості та роботи органів державної влади у сфері зайнятості;
- нормативні документи, що встановлюють та регулюють порядок притягнення до відповідальності за порушення міграційного законодавства;
- міжнародні правила у сфері міграції.

Така класифікація дозволить систематично використовувати законодавчу базу в галузі міграції та полегшить її аналіз та вдосконалення.

Міграційну політику можна вважати неефективною за таких умов: якщо вона не відповідає цілям або цілі політики не відповідають сучасним реаліям світу та національних ринків праці. З практичної точки зору, міграційні процеси залежать від побудови ефективною міграційною політики України(див. Додаток Г.4), а також від реалізації більш двосторонніх програм із країнами ЄС. Міграційна політика цих країн повинна відповідати сучасним тенденціям міжнародної міграції та бути частиною державної економічної стратегії.

При управлінні міграцією на міждержавному рівні всі країни, як імпортери робочої сили, так і експортери робочої сили, повинні враховувати позитивні явища, які стають очевидними та підлягають свідомому регулюванню з боку держави. Слід зазначити, що в приймаючих країнах розвиток міграційної політики має дуже серйозні основи, тоді як лише деякі країни виїзду (Індія, Філіппіни, Пакистан) проводять свідому політику експорту робочих ресурсів. Визнаючи вплив негативних та позитивних наслідків зовнішньої міграції, які в першу чергу пов'язані з грошовими переказами мігрантів, Україна повинна створити умови для того, щоб кваліфіковані працівники, необхідні на ринку праці, залишалися в країні.

Для цього на макроекономічному рівні необхідно створити такі умови, як контроль та регулювання інфляції, зменшення вартості позик фізичним та юридичним особам, створення сприятливих умов для відкриття власної справи, збільшення середньої заробітної плати, зменшення або усунення заробітної плати заборгованість, зменшення безробіття, збільшення людей працездатного віку, які працюють у державній службі зайнятості. Від мігрантів, які їдуть працювати за кордон, держава повинна оптимізувати вигоди, а саме, покращити фінансову інфраструктуру, за допомогою якої здійснюються грошові перекази, полегшити участь грошових переказів в інвестиціях, регулювати розмір строкових депозитів для сприяння накопиченню заощаджень [5].

Висновки до розділу 3

У третьому розділі здійснюється прогнозування зовнішніх масштабів міграції робочої сили з використанням економетричного та математичних інструментів з урахуванням експертних оцінок.

Запропоновано використовувати метод екстраполяції, показник зміни чисельності населення мігранти визначили часовий ряд. Визначено, що при збереженні

зазначеного тенденції до того, що масштаби виїзду 91 трудового мігранта з України зменшаться у 2018 - 2021 рр. і становитиме 10 - 12 тис. осіб на рік.

Побудована багатофакторна регресійна модель на основі моделі «Витягування» для встановлення взаємозв'язку між ймовірним величина міграційних потоків та їх визначальні фактори, що пояснює вплив факторів регіону прибуття та виїзду та окремої людини характеристики мігрантів за масштабами трудових рухів.

Прогнозується, що при збереженні тенденції зміни факторів впливу масштаби еміграції персоналу з України збільшать масштаби еміграції персонал до Росії та відібрані для аналізу країни ЄС, крім Німеччини та Росії Португалія. Запропоновано використання досвіду ЄС у формуванні політика залучення іммігрантів в Україну з третіх країн. Принесли необхідність застосування ринково-орієнтованого підходу при формуванні квоти на імміграцію за прикладом Швеції і обґрунтували необхідність залучення висококваліфікованих робітників та робочих спеціальностей. Збільшити ефективність міжнародної системи регулювання міграція кваліфікованого персоналу, пропонується вдосконалити регулювання правова основа та система реєстрації кількості та характеру перевезень, створити робочі місця в Україні, розробити єдину інформаційну систему щодо умов та правил легального працевлаштування за кордоном, спростити механізм переказу коштів з-за кордону.

ВИСНОВКИ

Міграційний обмін населенням є невід'ємною частиною процесу глобалізація, і чим далі збільшуватимуться масштаби зовнішньої міграції, все більше людей буде жити за межами країни походження та в усьому світі життя неодноразово змінить країну проживання. Зміна пріоритетів для потенційних мігрантів, зокрема переорієнтація значної частини з них з Росії до європейських країн, не випадково і буде стійким.

У довгостроковій перспективі Польща, ймовірно, втратить своє значення як головна центр ваги українських мігрантів - складна ситуація на ринках праці практично всі розвинені країни неминуче заохочуватимуть їх до спрощення процедури працевлаштування іноземців.

В даний час міграція — як робоча, так і ще більшою мірою освітня — є значною частина українців виконує функції соціального ліфта, забезпечуючи можливості швидко підвищити рівень життя та забезпечити "пропуск" до ринки праці розвинених, переважно європейських, країн.

Основним мотивом від'їзду більшості українців є, звичайно, надія отримувати набагато вищу зарплату. Але економічні фактори завжди діють певне психічне середовище, зокрема реалізоване в конкретному рівні міграційної мобільності. Міграційна мобільність українців (а також поляків, Німці, естонці, литовці, ірландці, італійці) досить високий на відміну від, наприклад, французів, угорців, болгар. Тому зарплата зростає до порівняно з сусідніми країнами, безумовно, зменшить масштаби поширення міграційних настроїв, але не скасує їх повністю. Кількість українських біженців у світі. У 1995 році: 5,2 тис. - у 2020 році: 9,4 тис. .;

Частка біженців від загальної кількості мігрантів з України. У 1995р рік: 0,1% - у 2020 році: 0,2%; Кількість жінок серед українських мігрантів. У 1990 р .: 57,2% - в 2020: 57%; Середній вік українців, які проживають за межами країни. У 1990 році: 43,2

року — у 2020 році: 49,1 року; Частка українських мігрантів у віковій групі 0-19 років. У 1990 році: 13,9% — у 2020 році: 6,3%; Частка українських мігрантів у віковій групі 20-64 років. У 1990р рік: 69,4% — у 2020 році: 73,2%; Частка українських мігрантів у віковій групі 65+. У 1990 році: 16,6% — у 2020 році: 20,5%[8].

Сьогодні Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі. Громадяни України також працюють в Західноєвропейські країни, а в країнах — нові члени Європейського Союзу і далі території СНД, а також за кордоном. Головний визначальний фактор.

Поширеність трудової міграції має значну різницю в рівнях заробітної плати Україна та зарубіжні країни. В цих умовах зовнішня міграція робочої сили є одним із шляхів забезпечення прийняттого рівня життя значної частини працездатних населення України. Тому останнім часом проблеми трудової міграції громадян України багато уваги приділяється. Це питання активно обговорюється на рівні державні органи та висвітлюються у ЗМІ. Достатньо часті скарги на відсутність об'єктивної інформації, оскільки базові дослідження з цієї теми не проводились. Є такі експертні оцінки, згідно з якими масштаби трудової міграції українців громадян оцінюється в 2 - 7 мільйонів.

Такі розбіжності можна розглядати окремо від проблеми повноти та надійності української статистики еміграції, а також розуміння категорія «міграція робочої сили». Справа в тому, що державна міграційна статистика сьогодні фактично є статистикою реєстрації за місцем проживання. Якщо особа під час виїзду за кордон не реєструється в Україні (а це має місце в більшості випадків трудової міграції громадянами вважається тимчасовим), статистично як емігрант це не враховується. В результаті спостерігається значне заниження еміграції. Аналіз існуючих офіційних джерел інформації про трудову міграцію сукупність вказує, що кожен з них надає інформацію про окремі сегменти цього явища і не дозволяє визначити його реальний масштаб загалом. В даний час в Україні джерела інформації про трудову міграцію (еміграцію) громадянами за кордоном є:

- адміністративні дані;
- перепис населення;
- вибіркові опитування.

Інформація наведених джерел має суперечливий характер, одан з цих причин є відсутність цілісної методологічної бази, відмінності в частота збору та висвітлення явища « міграція робочої сили». Інформація, отримана з даних державного адміністративного управління служби зайнятості охоплює лише легальні обсяги трудової міграції та здійснюється за двома основними напрямками:

- дані про кількість та склад громадян України, які є тимчасовими;
- робота за кордоном;
- дані про кількість іноземців, які тимчасово працюють в Україні.

Офіційне працевлаштування громадян України за кордоном здійснюється у двох напрямках. За договорами; Подаючи заявку на роботу за кордон через офіційний посередник, який має ліцензію на надання таких послуг. Основними показниками вимірювання цього явища є кількість зайняті особи за країнами призначення, категоріями мігрантів, стать, вік, освіта, тривалість роботи, види економічної діяльності, країни призначення та інші.

Інформація про кількість іноземців, які тимчасово працюють в Україні, формується державною службою зайнятості на підставі дозволів роботодавцям для працевлаштування іноземців, виданих цією службою.

Ці дані розроблені країнами проживання, категорії мігрантів (трудова мігранти, сезонні працівники, прикордонники працівники, стажисти, які працюють за наймом), стать, вік, освіта, тривалість роботи.

Так, за даними державної служби зайнятості, кількість громадян Україна, офіційно зайнята за кордоном у 2017 році, становила 76,7 тис. осіб, а також кількість іноземців, які тимчасово працюють в Україні кінець 2017 року

Удосконалити систему міжнародного міжнародного регулювання Пропонується покращити міграцію кваліфікованих кадрів в Україну нормативна база для

регулювання міграції персоналу у питаннях визнання трудового стажу мігрантів, придбаного за кордоном, пенсії підтримка, діяльність міжнародних посередників працевлаштування. Необхідно створити єдину інформаційну систему, яка буде накопичувати статистичну інформацію за масштабом та структурою міграційні потоки до та з України.

Щоб мінімізувати тіньову міграцію з Україна повинна розробити єдину інформаційну систему про умови та правила легальне працевлаштування за кордоном. Механізм пільгового кредитування сприятиме рееміграції реемігрантів для придбання житла, збільшення кількості робочих місць у Росії Україна, підвищення заробітної плати, подолання військово-політичної кризи. Доцільно спростити механізм приватних переказів коштів на кордоні.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція МОП № 111 «Про дискримінацію в галузі праці і зайнятості» // Законодавство України про працю: Зб. нормат. актів; [У 3 кн.] / упоряд. і наук. ред. В. Вакуленко. – К.: Істина, 1999. – Кн. 1.
2. Конвенція про рівноправність громадян країни та іноземців і осіб без громадянства у галузі соціального забезпечення від 28.06.1962 р. № 118
3. Конвенція про щорічні оплачувані відпустки від 24.06.1936 р. № 52 [Електронний ресурс]: CD-версія “Инфодиск”, 2008. – № 12. – декаб.
4. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. // Відомості Верховної Ради 178 України. – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48. – Ст. 552
5. Про зовнішню трудову міграцію : Закон України від 05.11.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 49–50. – Ст. 463.
6. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 19. – Ст. 80.
7. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 358.
8. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном : Виступ Уповноваженого з прав людини у Верховній Раді України під час представлення Спеціальної доповіді Уповноваженого // Голос України. – 2003. – 15 квіт. – С.15.
9. Угода про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудівників-мігрантів від 15 квітня 1994 року [ратифікована Законом України від 11.07.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 29. – Ст. 221].
10. Богиня Д. П., Куликов Г. М. Концептуальні аспекти реформування оплати праці на етапі ринкової трансформації економіки. Україна: аспекти праці. 1995. № 1-2. С. 10-14.

11. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення / І. Гнибіденко // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 62.
12. Залізник Л. Міграції в давній історії України / Л. Залізник // Проблеми міграції. – 1999. – № 3. – С. 51–57. 151. Стрелко А.А. Славянское население в странах Латинской Америки: ист. очерк / А.А. Стрелко. – К., 1980. – С. 33. 152. Руденко Н. Перспективи зайнятості у різних формах підприємництва України / Н. Руденко // Персонал. – 2003. – №12. – С. 63–64.
13. Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник (кер. авт. кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар [та ін.]. – К. : Україна, 1991. – 252 с.
14. Зборовська О. М. Фактори формування та розвитку трудового потенціалу агропромислових підприємств. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2013. № 1 (17). С.110-117.
15. Кузенко В.М. Європейський досвід регулювання імміграційним процесом // Взаємодія громадян та правоохоронних органів в контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та психологічні аспекти Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 травня 2008 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2008. – С. 174–177.
16. Лук'яненко Д.Г. Міжнародна міграція робочої сили: український контекст / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник [в кн.: Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть: навч. посібник / Філіпченко А.С., Будкін В.С., Гальчинський А.С. [та ін.]. – К.: Либідь, 2002. – С. 163.
17. Малиновська О. А. Україна, Європа, міграція: міграція населення України в умовах розширення ЄС / Олена Анатоліївна Малиновська. – К. : Бланк-Прес, 2004. – 171 с.
18. Міненко В. Л. Державне регулювання ринку праці в умовах глобалізації економіки: теорія та практика: [монографія] / В. Л. Міненко; Х. : ХарРІНАДУ «Магістр», 2009. – 202 с.

19. Мороз О. Українське селянство першої половини ХХ століття. Трагедія і героїзм / Мороз Осип, Злупко Степан. – Львів, 1997. – С. 25. 148. Воблий К. Г. Економічна географія України / К. Г. Воблий. – Київ, 1923. – С. 73.
20. Попова О. Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014-2020 роки: Стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України. Економіка АПК. 2013. № 12. С. 89-96.
21. Рябоконт В. П. Проблеми формування соціально-економічних умов розвитку українського села. Економіка АПК. 2015. № 9. С. 68-74.
22. Саблук П.Т. Наукові агроекономічні дослідження в інтересах активізації росту АПВ і сільських територій. Економіка АПК. 2017. № 5. С. 19-23.
23. Семюел Л. Основні соціальні права. Практика застосування Європейської соціальної хартії / Л. Семюел – К. : Фенікс, 2003. – С. 249.
24. Юрчишин В. В. Сучасні аграрні перетворення в Україні : монографія. Київ : АН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАНУ», 2013. 424 с.
25. Якуба К. І. Безробіття селян: економічний і соціальний аспект. Економіка АПК. 2010. № 6. С.107-112.
26. Kupets O., Vakhitov V., & Babenko S. Ukraine case study: jobs and demographic change. URL: https://mtu.gov.ua/files/for_investors/Jobs%20And%20Demographic%20Change%20Ukraine%202013.pdf.
27. Lysiuk O. Employment of population as a basic index of economic development of country. Baltic Journal of Economic Studies. 2015. Vol. 1. Pp. 126-130. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/22/24>.
28. Williams, C. Explaining the Normality of Informal Employment in Ukraine: A Product of Exit or Exclusion? / C. Williams, J. Round, P. Rodgers // American Journal of Economics and Sociology. – 2011. – № 3. – P. 729–755.
29. Employment trends 2011. The challenge of a jobs recovery. / International Labour Office. Geneva [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilo>.

org/wcm5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_150440.pdf.

30. Report for Selected Countries and Subjects / World Economic Outlook Database, October [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>.

31. European employment and social policy: a policy for people. European Communities. – 2000. – P. 3–4.

32. Castles St. Globalisation and migration: some pressing contradictions / St. Castles // Social Transformations: Multicultural and Multiethnic societies. – 1998. – № 156. – P. 118–121.

33. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. – Brussels. – 11.3.2003. – COM (2003) 104 final. – 28 p.

34. Replacement Migration: Is a solution to declining and ageing populations? – N.Y. : UN, 2000 (ESA/P/WR.160).

35. Stalker P. Workers Without Frontiers. The Impact of Globalization on International Migration / Peter Stalker. – JLO, Lynne Reiner Publishers, USA, 2000.

36. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс]: CD-версія “Инфодиск”, 2008. – № 12. – декаб.

37. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні за кордоном : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1060. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-2015-%D0%BF>].

38. Угода про співпрацю держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав в боротьбі з незаконною міграцією від 06.03.1998 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_078].

39. Конвенція про захист заробітної плати від 01.07.1949 р. № 95 [Електронний ресурс]: CD-версія “Инфодиск”, 2008. – № 12. – декаб.

40. Конвенція про політику в галузі зайнятості 09.07.1964 р. № 122 [Електронний ресурс]: CD-версія “Инфодиск”, 2008. – № 12. – декаб.
41. Официальный сайт Государственной службы занятости [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>. – Дата доступа : 17.01.2016.
42. Официальный сайт Государственной службы статистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/rp/pres-reliz/dop_2009.html. – Дата доступа : 17.01.2016.
43. Прибиткова І. Трудові мігранти в соціальній ієрархії українського суспільства: статусні позиції, цінності, життєві стратегії, стиль та спосіб життя / Ірина Прибиткова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 73–98.
44. Регіони України 2018. Статистичний збірник / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2018. Ч. 1. 315 с.
45. Режим доступу : [<http://soskin.info>]. – Інститут Трансформації Суспільства.
195. Режим доступу : [<http://www2.dw-world.de>]. – Німецька Хвиля.
46. Сільське господарство: підсумки 2017 року. Аналітична довідка Мінекономіки. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2392506-torik-virobnictvo-agroprodukcii-vpalo-na-27-mert.html>.
47. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 74 с.
48. Україна у цифрах 2017 / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 241 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Види трудової міграції

Класифікаційний критерій	Вид	Сутність
За термінами	Постійна	Без повернення працівника
	Тимчасова	На визначений термін з поверненням працівника на батьківщину
	Маятникова	Регулярний рух з дому на місце роботи чи навчання за межі свого населеного пункту
	Сезонна	Переміщення працівників на місце роботи в певні періоди року з наступним поверненням
За напрямом переміщення	Еміграція	Виїзд з країни
	Імміграція	В'їзд в країну
	Реєміграція	Повернення емігрантів на батьківщину
За характером	Пряма	Переміщення з працевлаштуванням компанії, де мігрант раніше не працював
	Опосередкована	Переміщення на іншу територію з працевлаштуванням у рамках однієї компанії
За формою трудової угоди	Індивідуальна	Переміщення однієї особи
	Колективна	За участі державних і громадських організацій
За формою реалізації	Суспільно організована	Проводиться силами і за кошти самих мігрантів без матеріальної і організаційної підтримки зовні
	Неорганізована	З наданням громадянства приймаючої країни
За статусом у країні призначення	Асиміляційна	Без надання громадянства приймаючої країни
	Неасиміляційна	Переміщення з декларуванням мети участі у трудовій діяльності та легальне працевлаштування в приймаючій країні
За ступенем легальності та можливостями статистичного обліку	Неофіційна легальна	Переміщення з декларуванням туристичних цілей з наступним працевлаштуванням та реєстрацією в країні-реципієнті
	Нелегальна	Переміщення з наступною незареєстрованою трудовою діяльністю
	Міграція жертв злочинних угруповань	Зайнятість протиправною діяльністю за кордоном не з власної волі

Примітка. Складено автором за оглядом наукових статей

Додаток Б

Таблиця Б.1

Позитивні наслідки міжнародної міграції кваліфікованих кадрів

Сфера відносин	Країна вибуття	Країна прибуття
Економічна	Зменшення рівня безробіття	Зростання внутрішнього попиту на товари і послуги, зменшення дефіциту персоналу
Освітньо-наукова	Напрацювання ділових зв'язків, міжособистісних контактів емігрантів з провідними науковцями, поступова інтеграція науковців до освітнього товариства	Економія на витратах на освіту та підготовку кадрів, участь у формуванні міжнародних професійних та наукових співтовариств
Соціально-демографічна	Підвищення рівня добробуту сімей мігрантів	Розширення соціальних зв'язків, вирішення демографічного питання «старіння нації»
Валютно-фінансова	Додаткові надходження у формі грошових переказів мігрантів на батьківщину	Можливість ефективної реалізації мігрантами валютних та фінансових цінностей у країні прибуття
Податкова	Додаткові надходження у формі податків від діяльності фірмпосередників	Додаткові надходження у формі податків від діяльності підприємцівнерезидентів
Інвестиційна	Розширення форм і напрямів інвестування за рахунок збільшення надходжень домогосподарств	Приплив капіталу та створення нових робочих місць при міграції підприємців, що здійснюють підприємницьку діяльність на території країни
Інноваційно-технологічна	Підвищення кваліфікації персоналу за кордоном, що сприяє припливу на батьківщину нових ідей, технологій, розробок	Обмін знаннями, приплив капіталу, ідей та розробок.
Культурна	Формування нових інтегрованих культурних цінностей та удосконалення професійної етики	Формування нових інтегрованих культурних цінностей та удосконалення професійної етики

Примітка. Складено автором за оглядом наукових статей

Додаток В

Таблиця В.1

Негативні наслідки міжнародної міграції кваліфікованих кадрів

Сфера відносин	Країна вибуття	Країна прибуття
Економічна	Погіршення якості робочої сили через вплив за кордон найбільш активної частки населення та її заміщення некваліфікованими працівниками-іммігрантами	Зниження розмірів оплати праці в окремих секторах економіки через готовність іммігрантів одержувати нижчу заробітну плату, ніж резиденти;
Освітньо-наукова	Втрати вкладень у інтелектуальний людський капітал, який використовується за межами країни	Втрати вкладень у інтелектуальний людський капітал у випадку рееміграції працівника
Соціально-демографічна	Соціально-психологічні наслідки для членів сімей мігрантів, загострення питання «старіння нації»	Посилення соціальної напруги, збільшення видатків на соціальний захист іммігрантів
Валютно-фінансова	Зменшення потенційної кількості валютно-фінансових операцій на території країни через їх здійснення мігрантами на території іншої країни	Втрати капіталу через грошові перекази мігрантів на батьківщину
Податкова	Можливість ухилення мігрантів від сплати податків	Можливість ухилення мігрантів від сплати податків
Інвестиційна	Звуження потенційних інвестиційних вкладень, які здійснюються мігрантами за кордоном	Підвищення інвестиційного ризику різної природи
Інноваційно-технологічна	Відтік ідей, технологій, розробок	Неспроможність реалізації окремих інноваційних розробок
Культурна	Зростання ризику втрати культурної ідентичності нації	Зростання ризику втрати культурної ідентичності нації

Примітка. Складено автором за джереломза [14]

Додаток Г

Таблиця Г.1

Міжнародні міграційні процеси в Україні у 1990-2020 рр., осіб

Рік	Показник	
	Обсяг імміграції	Обсяг еміграції
1990	6905414	7178761
2000	5206456	5915970
2010	5190127	6216480
2013	5151378	6525145
2016	5003217	6738357
2019	4986432	7005698
2020	3654655	4965445

Примітка. Складено автором за джерелом [18]

Рис. Г.1. Рівень освіти трудових мігрантів з України (2010-2019 рр.)

Примітка: побудовано автором за даними Національної міграційної бази України

Додаток Д

Таблиця Д.1

Прогноз масштабів еміграції персоналу з України

Період	Змінна часу t	Теоретичні масштаби прибуття	Теоретичні масштаби вибуття
2018	17	30560,4	12214,5
2019	18	29835,7	11729,4
2020	19	29128,2	11288,3
2021	20	28437,4	10885,2

Примітка. Складено автором виходячи з аналізу розділу

Додаток Е

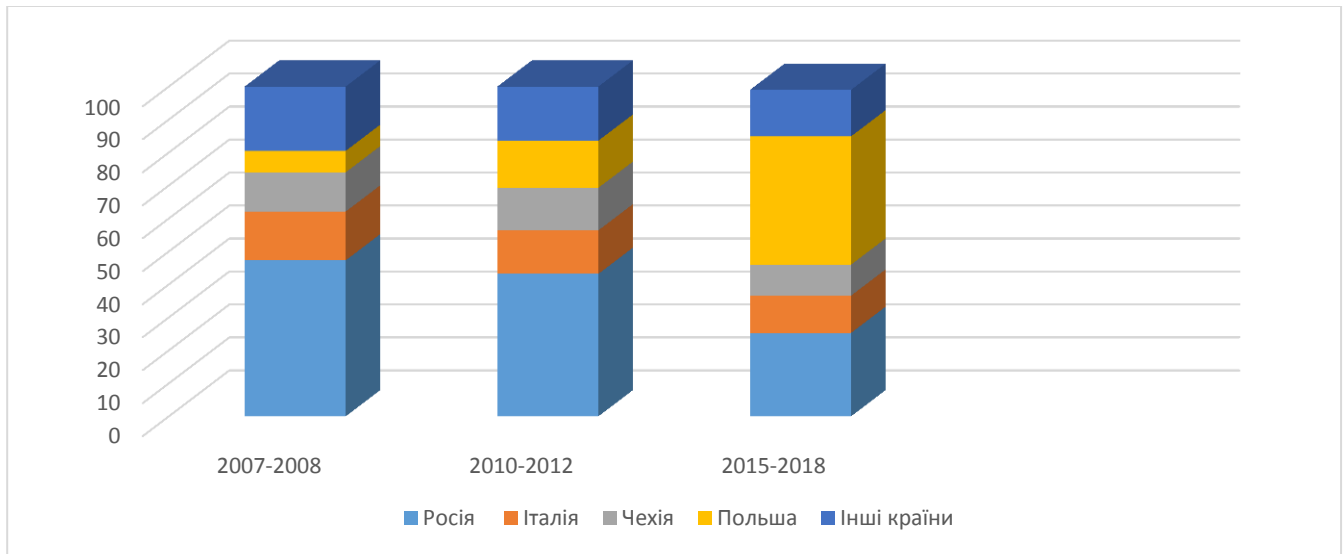

Рис. Е.1. Структура потоків зовнішніх міграцій, за країнами призначення, %
більшості європейських країн

Додаток Є

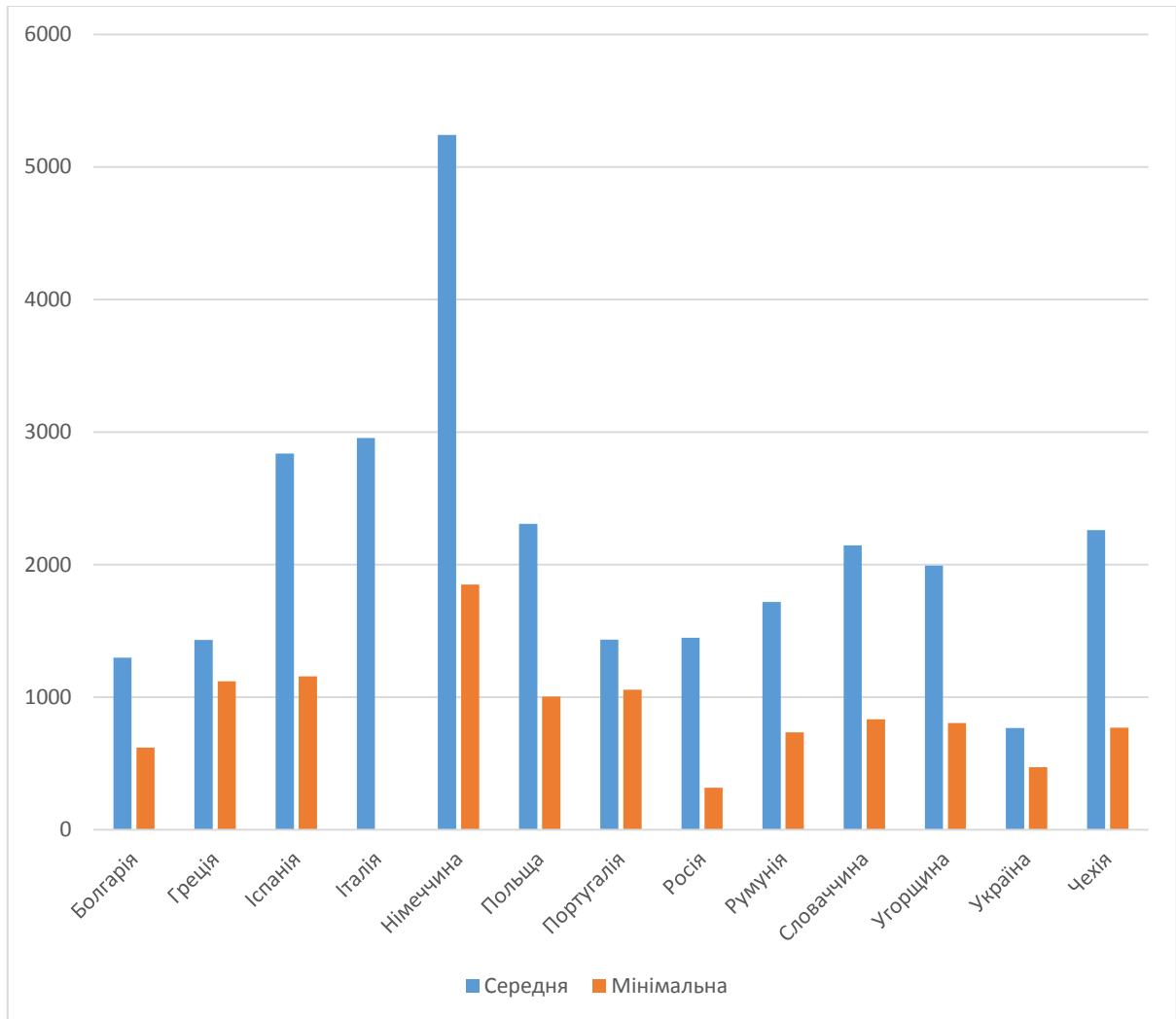

Рис. Є.1. Місячна заробітна плата, дол.США за ПКС–2011, 2016 рік

Примітка. Побудовано автором за даними National statistic European Union.